В цьому нарисі Юрій Косач вказує значну підтримку створенню УРСР. Редакція УкрЛібу не розділяє думку автора, але "що написано пером"...

Нарис може Вам не сподобатись.

Ми попереджали!

Команда УкрЛібу.

Зіновать, кукіль і будяк

Росте у пшениці.

Тарас Шевченко

I

Антифеодальна революція 1648 року поглиблює українське культурно-національне відродження XVI ст. Процес формації української нації на базі спільності мови, території, економіки, культури, остаточно довершується в XIX ст., в міру розвитку капіталізму в промисловості і сільському господарстві України. Це — три століття, вщерть наснажені драматизмом історичних перетворень, боротьбою антагоністичних суспільних сил, динамізмом народу, що прагне до визволення, до суверенного буття. На тлі заграв, що безугавно осягають Марсове поле східньої Європи — Україну, на тлі закономірного розвитку продукційних сил та залежних від нього суспільних відносин, за ці три століття, кристалізується українська нація як співтворець історії.

Прихильники явного чи замаскованого суб'єктивізму, всілякі "історіософи", розглядають цей складний процес як один-єдиний потік, що бере свій початок з джерел "ірраціонального", як романтичну поему, в якій героєм, що правда, нація, але нація — "вічна і абсолютна категорія", "нація як вияв божого духа", що неначе легендарний Фенікс з'являється з попелища, нація — "позачасова єдність в духові, крові та історичному призначенні", нація — міф. Яка мета цієї метафізики? Заслонити дійсність, об'єктивну правду історії, позбавити суспільство можливості не раз суворої, але реалістичної і правильної оцінки всіх фактів і явищ, що складалися на розвиток нашого народу — від сивої давнини аж до сучасності. Така "міфотворчість" цілковито спотворює всю картину історичного розвитку суспільної і національної свідомості нашого народу, зумовленого насамперед і завжди боротьбою антагоністичних сил внутрі його. Міфотворці, всякою ціною, прагнуть затушкувати дійсність двох річищ українського національного відродження, що відповідають дійсності постійного конфлікту двох основних сил української суспільно-економічної формації — командних верств і народних мас, двом концепціям ідеології, політики, культури — революційній і опортуністичній, народній і "елітарній", "взагалі національній" і дійсно-національній. Фікціями "абсолютної, над-історичної, незмінної, української правди і чину", фікціями уявної, абстрактної України, що начебто існує ізольовано, керована лише "твердою рукою провидіння", серед хаосу випадковості і можливості, прагнуть вони заперечити об'єктивність законів розвитку нації, в усій їх складності, взаємопромкненості і взаємовик-лючності. Бо, як і всюди, так і на Україні, ідеології, а зокрема ті, що в'яжуться з кристалізацією національної свідомості, отже і з прагненням до державно-суверенного буття, постають І утверджуються лише в щільному зв'язку з класовою боротьбою в лоні суспільства.

Для народних мас як для суспільної сили, від якої саме життя вимагає як найбільш послідовної співдії в суспільному

поступі, визвольна боротьба і державна суверенність означають здійснення вікових мрій про свободу, соціальну справедливість, побудову нового, гармонійного суспільства, де "врага не буде супостата, а буде син і буде мати..."

Для командних, панівних верств — національне визволення і державність це, на тлі кожночасної історичної специфіки, лиш проблема їхнього — станового, групового чи класового егоїзму, це лиш справа збереження життєвих інтересів панівної верстви експлуататорів. А втім, самі ж міфотворці, ідеологи тієї ідиллічної "містичної спільності", якою начебто є нація, в хвилину щирості (тобто коли сама дійсність розторощує всі їхні містерні схеми "єдиного, надкласового потоку"), стверджують наявність "безугавної боротьби між двома таборами в нації" (Д. Донцов: "Правда прадідів великих", 1952). "Завданням дня не е єднання всіх, а роз'єднання", — проголошує цей же Донцов і покладає всі свої надії мряко біса на "той табір внутрі нації, що складатиметься з людей, яким не доступні ні жалості ні м'якості, які вміють командувати, які є з раси завойовників, меньшістю сильних..." Треба, мовляв, нам (речникам нації як міфу — н. пр.), "відділення від отари (українського народу — н. пр.) і об'єднання людей спільного духа". Так недобитки української, колись командної верстви, мобілізують на чужині свої останні резерви.

Сто років тому, Панько Куліш, не стільки послідовний "захисник ідеалів нації", як послідовний оборонець своего класу, теж накликав "вірнії душі" до "лицарського об'єднання супроти черні, щоб не погибала Україна"... І Куліш і його епігон — Донцов маскували свої дійсні заміри поясненнями, що їм ідеться лише "про поділ нації на два різні психологічні типи". Одначе, психологія тут ніпричому. Спільні психологічні риси можуть бути у всіх класів суспільства, дарма що ті класи займають різні становища. За часів, хоча б і Куліша, задубілість думки, консерватизм і т. п. могли існувати і у поміщика-

феодала і у селянина-кріпака. Такі прикмети як патріотизм, жертвенність, організаційний хист, вольовість тощо, хоч і зв'язані подекуди з умовинами суспільного розвитку, не виявляються як лише прикмети окремого "психічного типу", виплеканого в кулішевсько-донцовському Інкубаторі. Якщо ж до того треба аж наполегливих заходів, то це свідчить лиш про те, що "ідеологи українського націоналізму" свідомі цілковитої моральної нікчемності тих, кого вони мобілізують "на оборону духа".

Отож, ідеться тут про щось зовсім інше. Ідеться про реорганізацію класової свідомості табору, що ще леліє мрії зрубаної голови про роль гегемона в житті нації. Раціоналіст М. Костомаров, що блискуче розшифровував патетичну мову своїх сучасників — міфотворців типу Куліша, лаконічно стверджував: "ці люди, говорячи про свободу і вітчизну, бажають лише влади вищого класу" ("Современник", 17, 1858).

Продовж усього нашого історичного шляху існують і діють у нас дві антагоністичні сили, два "табори", але ажніяк як психологічні категорії, але економічно-соціальні і врешті політичні, поскільки політика е концентрованим висловом економіки. Реакційні сили нашого національного відродження тобто панівна верства, не задля якоїсь своєї "вибраності" — морально-етичної чи психічної, а підстьобувана постійною жагою зберегти своє командне становище експлуататора, витворює "ідеї" та "ідеали" і то подвійного порядку: для себе, як класу "в собі", для "втаємничених, "обраних" і — з метою як найретельнішого ідеологічного роззброєння народних мас, — для "громадськості", "для народу", "для національного організму". Ця друга "ідеологія" дається у вигляді "національно-державного ідеалу", "національної містики", "державнотворчої місії" і т.п.

І дарма що економічно-суспільні формації, протягом історії, докорінно змінюються, незмінними залишаються закони, тенденції і методи, якими послуговуються верстви гнобителів і експлуататорів народу, на те, щоб затримати поступ і запевнити собі панування.

Ось, напр., дещо про "абсолютну", "надісторичну", "правду прадідів великих", яка має всі ознаки релятивності. Володарям нашого сивого середньовіччя, "мужам большим і нарочитим" нашої панівної верстви либонь не бракувало ні "духа раси завойовників", ні "вміння командувати", а також медоточивих фраз на тему "національної містики", звичайно, в перекладі на термінологію нинішніх ідеологів націоналізму. Проте Ізяславові Ярославичу це все не перешкодило відмовитись від озброєння патріотичних киян для відсічі половецького вторгнення, привести в Київ польське військо і жорстоко розправитись з повсталими народ-німи масами. Спекулянт і лихвар Свято полк Ізяславич, на своє щастя, не дожив до вибуху гніву безсоромно ним пригнічуваної і грабованої misera plebs. Зате Володимир Мономах, цей "братолюбець і добрий страда-лець за руську землю", як його називає літопис, не вагаючись, поголовно вирізав опозиційне населення Мінська і Володимира на Волині, не залишаючи "ні челядини ні скотини". Данило Галицький, приборкуючи волинські городи, "сидящіе за татари" (тобто повсталі проти феодалізму), узяв штурмом Звягель, спалив його до тла, а горстку недорізаних мешканців віддав у неволю. Практика такої ж "державнотворчості" не чужа і пізнішим часам. її реалізував, наприклад, Іван Брюховецький, демагог і макіавеліст, що розпинався "за матку милую — отчизну". Безуспішно поборюючи революційну народну стихію, він умовляв Москву інтервеніювати на Україні: міста, — дораджував він, — які будуть "взяті государевими ратными людьми, надобно выжечь и высечь и всячески разорить, а также села около них, чтобы и впредь в сих городах и селах жителей не было..." Гетьмани Многогрішний, Самойлович, Мазепа і ін. придушували

антифеодальні повстання на Україні, 1670-71, 1682, 1687, 1690, 1693-96, 1702-03, 1707-08 рр. Особливою жорстокістю визначався гетьман І. Мазепа, що пацифікуючи земляків, які "добром на старшину не жичили", з допомогою власних охочекомонних та московських "ратных людей", стинав, вішав, перебивав руки і ноги. Чим не ідеал "войовника, якому не доступні ні жалості ні м'якості", представника "суворого, ієрархічного ладу", що, мабуть в ім'я "єдності в крові і духові", приводить на рідну землю інтервентів, вигублює своїх єдинокровних братів вогнем та мечем?

"Правда прадідів великих" або, точніше висловлюючись, "правда" панівної верстви в віках нашої історії як і "правда" наших сучасників-ідеологів "модерного українства" — облудний міф. Ціль його — не патріотичні заходи до здійснення свободи вітчизни і запевнення їй всебічного розвитку в суверенному бутті, а панування і влада над народом. Цей народ, в очах вчорашніх і нинішніх "державотворців", за термінологією чільного національного "історіософа" — Д. Донцова, був завжди лише "колективом гелотів", "чередою", "отарою", "громадою плебеїв, сліпих рабів, півскотів", "голотою", "свинопасами" і т. п. Це і є справжній зміст "всеохопної філософії націоналізму", це І є справжній зміст "національно-державного ідеалу" української реакції.

В основі "державницької доктрини" української реакції лежить концепція "державнотворчої місії", яку здійснятиме "творча меньшість" на тлі "нетворчої більшості" — народу. В. Липинський мріє про "кращих з кращих", які будуть основниками "трудової монархії" на Україні. До цих "кращих з кращих" він, ще в 1909 р., зачисляв і польських поміщиків на Україні. Д. Донцов безугавно патякатиме про "когорту", "еліту", "орден", "провідну верству", що складатиметься з селекції людей типу "домптерів" (приборкувачів диких звірів — н. пр.), "нордійських вікінгів". Навіть ліберал і прагматист І. Лисяк-

Рудницький зітхає за зразками "англосаксонської раси, що вміла виплекати тип політика, жадібного влади".

Але ця концепція "елітаризму", живцем узята з криниць мудрості різного іноземного мрякобісся, в практичному пристосуванні, вимагала хоч деяких національних ознак. Отож "елітаризм" треба було підперти "традиціоналізмом" тобто обгрунтувати "відділення від отари" та "об'єднання людей спільного духа", як каже Донцов, "державнотворчими традиціями власної провідної верстви в минулому".

Українська реакція з достатнім цинізмом виявила, таким чином, не лише свою класову істоту, але і невигадливість. Вона бо в'яскравила свій родовід саме з тих сил, що в минулому нашої батьківщини були не лише типовим втіленням паразитизму, але і в політичному відношенні завжди займали позиції опортунізму, ренегатства і зрадництва.

Не хочемо сказати, що ця наша "провідна" чи вірніше — панівна верства була якимсь особливим феноменом. У добі феодалізму, та й пізніше, ця верства була не гірша і не краща від таких же верств в інших країнах. Але особливе становище України, задля її природних ресурсів завжди призначеної на колоніальні зазіхання, деякі джерела її духовної культури (нпр., Візантія, в добі її присмерку, гірші зразки окци-дентальної культури), все це лиш поглиблювало за-садничу порочність владущих шарів, прискорювало їх розклад, далеко ще перед тим як довершилось закономірне вичерпання їх творчих можливостей.

Таке явище, наприклад, характерне для української панівної верстви ХУІ-ХУН ст. її роль в культурно-національному відродженні майже ніяка. "Де дорогоцінні камені корони моєї, — жаліється М. Смотрицький в своєму "Треносі", — роди князів Сангушків, Слуць-ких, Збаразьких, Вишневецьких?.. Всі на захід

укло-нишася, зосталися тільки худі і не славні" (1610). Всіх владущих визначає цілковита байдужість до страждань підневольного народу, ідейна порожнеча, гедонізм, меркантілізм. Свою національну (чи конфесійну) зраду ці "руські пани" не здатні обгрунтувати ідеологічно. Люблинська унія (1569) тобто зречення давніших, принаймні автономістичних позицій, чітко пояснюється виключно економічними інтересами. Егоїзм (м. ін., бажання визволитись з-під громадської контролі) веде вищу церковну ієрархію до Берестейської унії (1596).

Речник народніх мас ХУІ-ХУІ ст., Іван Вишенський не добачує у владущих шарах ні іскри ідеалізму. їх призначення: "у златоглавих подушках родитися, з їх сладколюбивим черевом, трапезами сереброполумис-ними... жерти піт і працю своїх підданих... їх обна-жати, томити, трудити і мучити, зимою і літом гнати, лупити, волочити, сили і працю ссати...".

В. Липинський патетично займався реабілітацією-попольщеної української шляхти, що з неї чимало, під час визвольної війни 1648 р., увійшло в число козацької знаті, мовляв, відгукнувшись на голос вітчизни і крові. Але, що з того? Чи справді був це "гурт окремого духа, героїчної вдачі, людей честі"? На другий день після перемоги, коли народні маси зламали нарешті польсько-шляхетський феодалізм на Україні, ці пово-ротці на лоно вітчизни, разом з рештою козацької верхівки, зрадили ідеали революції і повели народ у ярмо власного феодалізму. Який державнотворчий слід залишили по собі Немиричі, Виговські, Тетері-Моржков-ські і інші представники цього реукраїнізованого панства? Півтора століття після смерті Хмельницького і аж до остаточного злиття козацької старшини з імперським дворянством, це, по суті, так як і в ХУ-ХУІ ст., ганебна сторінка національного капітулянства "провідної" верстви. "Національно-державницькі ідеали" нашої "еліти" XVII-XVIII ст. визначує, кінець кінців, її соціальна натура. Правда, інколи вона вміє її маскувати. Ця наша владуща верства

говорить про "оборону матки-милої вітчизни", про "безпристрастноє к отечеству по ревно ваніє", про "великість малоросійської нації", про потребу "свободи і життя лучшого"... Звичайно, не забуває вона завжди при цьому підкреслити, що тільки "лучщіє люди" (в противагу до "людей под-лих"), тільки "люди благородной кості", "сини отечества із стану рицарського і шляхетського" можуть бути "єдиним заступом і потіхою народу росского".

Але, до чого здалися ті красиві слова? Навіть автор "Історії Руоів", один із тієї ж верстви владущих, з гіркістю стверджував, що всі ці "ревнителі отечества і свободи", на ділі, прагнуть лише "на счет нації сделаться хорошими володільцями і оставили сію націю ожидать обітованія отча свише", щось на зразок нинішніх "ідеологів", які заспокоюють свої зневірені "когорти" надією на "тверду руку невсипущого провидіння". Сумлінні історіографи, позбавлені комплексів кон'юнктуризма і ідеал із ато рства, як Лазаревський, Мякотин, Слабченко, Возняк І ін., нещадно демаскують "патріотизм", "опозиційність", чи, як це не вагаються називати фальсифікатори, — "державництво" українського панства ХУІІ-ХУІІІ ст. Його "ідеали", в світі об'єктивної історіографії, це лише жага до особистого блага, коштом суцільного покріпачення народних мас. Не про "милую Україну матку" їм ішлося, а про "обиклоє послушенство подданих", про те, щоб "всіми дворами і людьми і двори і села владіти і доходи впредь мати", "быти волни в своїх подданих і как хотя ними урежати і обладати..."

Українська реакція має рацію, коли нині гл ори фікус цих своїх "прадідів великих" за те, що вони "вміли командувати, бути домптерами", "меньшістю сильних". Очевидно! "Батогами і залізом", дибами і шибеницями вміли вони "грубую чернь не допускати до своєволія", "крепкими руками держать", "маєтку своего пильновать, чтоб ущерб який оно му не стал", "послушенства подданих требовати", "что хотя с ними чинити"...

Але, хто з них, цих "людей окремого духа", будь-чим прислужився вітчизні? Які результати їхньої політичної діяльності? Яка участь їх в національній культурі? Адже ж цих усіх діячів XVII-XVIII ст., яких глорі-фікували сучасні панегіристи, а нині ідеалізують безвідповідальні "корифеї державницької історичної школи", не можна прирівняти до ніодного державного мужа, полководця, мислителя, національного героя, що їх дала тогочасна панівна верства інших народів, навіть беручи до уваги питоменні риси її соціальної природи. Де українські Кольбер, Тюрень, Струензе, Помбаль, Татіщев, Пітт, Костюшко, ВашІнгтон, Мірабо, Раді-щев?..

Ще Іван Ви шевський з геніальною прозорливістю стверджував: "на панів же ваших руського роду не надійтеся, в них ність спасен ія". Для українського народу це панство, за три століття, було інколи стократ гіршим гнобителем ніж Іноземні феодали.

Рівняти тих "прадідів великих" до "людей окремої вищої духом породи", героїзувати їх як "носіїв нашої національно-державної традиції" може тільки невіглас, який підмінює правду історії її безсоромною фальси фі кацією.

Ідеологія української панівної верстви форму ва-валася не в одному дні. Вона, ясна річ, в'язалася з конкретною історичною обстановкою, з загальним процесом економічно-суспільної формації на Україні. Залежно від кожночасного укладу продукційних відносин переміщувалася і вага того чи іншого прошарку панівної верстви, мінялась його "ідеологія" для вжитку (духовного оволодіння масами) і його власна ідеологія.

Українське великопанство і церковна ієрархія XVI ст., маючи на увазі свої станово-класові інтереси, обґрунтовували свою "ідеологію" на базі польського великодержавництва, Інтеграції України і її матеріальної та духовної культури з польським,

католицько-абсолютисти чним чи олігархічним Заходом. Програма інтеграції логічно завершувалася прискореною денаціоналізацією. Супроти національно-культурного відродження України, яке виносили на своїх мужніх плечах "чинбарі, сідельники, шевці" тобто народні низи, ця "порода лицарів духа" стоїть на яскраво ворожих позиціях.

Ідеологія "реукраїнізованої" шляхти та козацької старшини після 1648 року диференціюється, залежно від кожночасних орієнтацій (полонофільської, туркофільської, шведофільської...), диктованих звичайно, не національними, патріотичними міркуваннями, а виключно мотивами збереження монополістичного класового панування. Це — ідеологія допоміжного загону колоніалізму шляхетської Польщі, царсько-дворянської Росії, султанської Туреччини, Габсбургів, Ваз, знаряддя "східної місії" єзуїтизму, секретної дипломатії різних європейських дворів. Згодом, ця наша панівна верства, самозрозуміла .завжди байдужа до проблеми національного відродження, не вважатиме навіть потрібним зберігати свою класову культуру, національну за кольоритом і включиться в лави ретельних виконавців русифікаторської політики царизму.

У XIX століття панівна верства України входить як майже поголовно зрусифікована, ультралояльна, про-вінціальна галузь імперської панівної верстви експлуататорів.

Слабенькі україно фільські нуртування, виявлені в споминах про втрачену монополію на гноблення народу (тепер треба ділити її з російською, польською та іншими панівними верствами), в нешкідливих культурницьких та етнографічних зацікавленнях, дещо яскравішають, в міру того, як, незалежно від волі цієї верстви, починає будитись національна і громадська свідомість народу. Під натиском просвітительських ідей, згодом — романтизму, а головно під натиском економічних процесів доби і народу, це наше панство

заворушилось, дарма що свої українофільські, літературні заняття вважало лиш дозвіллям — "для одной лишь забавы себе, для веселого чтения с женой" (Г. Квітка-Основ'яненко).

Епігони автономістів козацької старшини кінця XVIII ст., ані в гадці не мали зміняти свою монар-хістично-вірнопіддану ідеологію. Бо й навіщо? Чого ще треба було, казав А. Метлинський, коли "є у нас Віра, Цар і Мова..." Вони хотіли лиш "цареві служити, славоньки собі шукати"...

А проте, з часом структурально збагачена допливом прогресивніших сил з інших прошарків, українська провідна верства шевченківської доби починає розуміти, що і їй треба включитись у процес національного відродження, очевидно, щоб у ньому захопити провід. Але було їй "і страшно І боязко заглядати в життя народу", як казав М. Костомаров. Безперечно, всі ці Рєпніни, Тарновські, Лукашевичі, Куліші, Закрев-ські по своєму "любили" Україну. Але від "любові" і сантименту за всі блага, які давала їм "Церера, млеком і медом текуча", до співдії та ще й боротьби поспіль з народом за його право до життя, було ще далеко.

Можна було як Куліш, хизуватися максималістичними, націоналістичними гаслами, можна було навіть підіймати тости за "українську республіку"!,. Але ж всі ці "романтики" знають, що коли, (як жахався Олекса Стороженко, землевласник і царський вірний слуга), "пропаганда проникнет в нижний слой народа, то его самоотверженность станет ужасающей самую природу". .. Примара революції трудящих, та ще й на тлі заграв всеевропейської "весни народів", страшна в однаковій мірі для самодержавства як і для української панівної верстви. Чи ж треба дивуватись, що воно, як і завжди, після легенької хвилі "безрассудных мечтаний", іде в Каноссу, відпекується від всякого радикалізму (особливо — Шевченкового), а навіть поспішає ствердити "ничтожество души народа" (М.

Костомаров), відкидає "бредовые мысли юношеских лет" (Ю. Андрузький), запевняє, що "никто из нас не думает об отторжении Южной Руси от связи с остальной Россией" (М. Костомаров), запевняє, що "я смотрю на дела наших губерний с точки общих интересов страны выше всяких мелких соображений..." (В. Кочубей), вважає українські національно-політичні стрем-ління та й Украшу взагалі "проблематичними", (П. Куліш) "пустой мечтой, суетной, ни к чему не ведущей формулировкой"... Згодом, ця налякана провідна верства заперечуватиме не лише "всякие мечтания о сепаратизме", але відмежується "від політики взагалі" (В. Антонович і тов. в "Декларації", 1862). Ще нікчемнішою виявить себе "провідна" верства в Західній Україні, рішуче ставши в 1848 р. в авангарді контрреволюції, завдаючи собі чимало зусиль, щоб українське відродження підобгати під свою керму та спрямувати його на служіння Габсбургам.

Полохливість, половинчастість, крутійство, опортунізм визначатимуть становище всеукраїнської панівної верстви на тлі поступу національного відродження, яке від романтичних імпондерабілій і бунтарських спалахів переходить на позиції науково обгрунтованого політичного руху з радикальним спрямуванням. Земля під панівною верствою двигтить. Не вистачає вже бути "хлопоманом" і "козакофілом", "любити" маріонеткову Україну. Не вистачає і куце просвітительство, культурництво з панської ласки, а з другого боку — не можна дозволити, щоб українська "идея сепаратизма, — як стверджує згодом царський чиновник Шебеко, — послужила основой для революционного движения". Атжсж це лише "мрії і злочинні заміри кількох шаленців", як доповідав міністр Уваров Миколи І. Атжеж "Малоросія — верна престолу, непоколебима в вере, — додавав він у цьому ж листі, — ни высшее сословие ни туземное духовенство не имеют ничего общего с безумием единиц"... Отже треба, щоб, — як характеризував ідеологію української панівної верстви Михайло Драгоманов, — "властива українська

думка залишилась консервативною, більш-меньш чужою західноєвропейському демократизмові і лібералізмові. .. щоб не набула ваги справжнього революційного напрямку"..,

Таким чином, українська "еліта" XIX ст. опинилась між Сціллою і Харібдою: визвольним рухом українського народу, що був часткою революційно-демократичного руху доби і своєю соціально-економічною природою, яка наказувала їй і "служити (!!) справі всенького народу" і зберегти свою "невинність" супроти "власть имущих". Дарма що свій власний народ "еліта" вважає "без пуття і честі", явищем "проблематичним" і "без майбутнього", їй треба зачаклувати його революційний радикалізм, відвернути його увагу від соціальних проблем, щоб ділити свої блага з близькими їй класово, не-українськими "елітами" на Україні.

Так фабрикується "елітарний" варіант "визвольної" Ідеології, "державно-національний ідеал" української реакції. На етапах маневрувань, лицемірної казуїстики, опортунізму. Від козакофільства до хлопоманства, від українофільства до народовецтва, від народницького лібералізму до шовінізму, від Куліша до Конисього, від Лавровського до Барвінського, від Огоновського до Грушевського, від Білозерського до Міхновського, від "Громад" 60-их рр., до "Тарасівців" 90-их рр., від "Молодої України" 40-их рр., до РУП, ТУП, УСДРП початку XX ст, З різними варіантами, за лелітками начебто-максимальних, начебто-національних гасел, за міфом "національно-державного ідеалу", постійно виглядає справжнє обличчя "батьків народу". Ішлося їм про нейтралізацію соціальної проблеми, про відірвання українського визвольного руху від спільного руху революційної демократії і соціалізму, про легалізацію "українського національства" в рамах клерикалізму, консерватизму і лоялізму. Не дивно, що навіть в очах царського чиновника (київського цензора) такий рух — "сам по себе совершенно бессодержательный"...

Ідеологи української реакції наших днів відмежовуються від XIX ст., засуджуючи його як "провансальське", "просвітянське" чи "хуторянське". Правда, вони нічого спільного не мають з XIX століттям Олійни-чука, Карме люка, братів Горбачевських, Шевченка, Драгоманова, Франка. їм не нав'язати своїх традицій ні до революційного "Товариства Об'єднаних Слов'ян" з 1825 року, ні до Кирило-Мефодієвського братства (радикального його крила, на чолі із Т. Шевченком), ні з героїчною боротьбою народних мас, під час "Козаччини" 1855 р., ні з жертвенним подвигом "Народної волі"...

Натомість усе спільне у них з тими діячами української "провідної" верстви, яка, як Куліш, вважала український народ "народом без пуття і честі", історію України — "бодяччям серед дикого степу", яка визволення українського народу вважала "теоретическими мечтаниями", яка, як галицькі народовці зрікалась, задля крихт з габсбурзького стола, в 1871 році, навіть єдності з братами за Збручем...

Це традиція опортунізму, капітулянства і національного зрадництва.

Творцем української історії є народні маси. Чому якраз вони? Та просто тому, що ці маси були і є безпосереднім продуцентом матеріальних благ і від них лише залежить розвиток продукційних відносин, які, з черги, впливають і на розвиток суспільних взаємин. З тією хвилиною, коли українська ідея визволення стала матеріальною силою тобто втілилась в дії народних мас, увесь позитивний розвиток політичних та суспільних ідей України, як і її національної культури, завдячується народові. Без ініціативи і участі народних мас не можна помислити великих подій і перетворень нашої історії. Без зв'язку з народом, з його глибинною правдою, не можна уявити собі появи і діяльності кращих його синів — Вишснського, Хмельницького, Сковороди, Шевченка, Франка...

"Все те краще, що ми робимо, є справою народною", зауважив колись А. Чехов. І з другого боку, О. Ю. Федькович недаремно називав творчість П. Кулі-ша "красно убраним мертвецем, що в нім вже не б'є серце", бо Куліш, за правильною оцінкою І. Франка, "жив у царстві своїх мрій, відділений від життя І інтересів свого рідного народу".

Не відкидаючи ажніяк тих загальних цінно щів, які внесли до української національної культури, матеріальної і духовної, представники панівної верстви України, в різні доби її становлення, все ж творчість народних мас привертає нашу увагу в першу чергу. Бо ці маси, зокрема на Україні, були найбільш пригнічені, а через те — безкорисливо і чесно спрагнені революційних перемін в дусі тих суспільно-політичних ідей, які в своїй Істоті, є позитивні і прогресивні.

Ідея національного визволення в'язалась у масах нашого народу завжди з уявленням абсолютної соціальної правди, з універсальними, гуманістичними її засновками, з образом кращої людини і кращого суспільства.

Антифеодальні рухи нашого середньовіччя, селянсько-козацькі війни ХУІ-ХУШ ст., визвольна війна 1648 р., немислимі без філософських первнів, що, хоч інколи і в упрощеній формі, перекликались з революційними ідеями сучасності, навіть з ученнями світових критиків класового суспільства, мрійників про "життя за законами природи", "справедливе управління", "єднання народів" — Т. Мора, Т. Кампанелли, Ж. Месльє.

Проблема національної свободи була у нас не абстрактною "волею", а, як стверджує О. Єфименко, ще в XVI ст. означала "здійснення ідеального стану в соціальному значенні тобто свободу особисту, свободу труду, свободу володіння землею".

Якщо ж ми заперечимо це соціальне підґрунтя нашого національного відродження і визволення, то ми опинимось перед історією як хаосом, де змагаються між собою темні, "містичні сили", де все залежне від "долі", "руки провидіння" чи врешті — від "вибраних одиниць", або, як казав Карляйль, від "біографії героїв". На такому тлі, цілком природно, герцювали у нас речники всяких героїстичних "ідеологій", що намагалися тлумачити закономірність нашого історичного розвитку як нації від випадку до випадку і до своєї вподоби: "творчим насильством нордійських завойовників", "духом комбативності", дією якогось особливого "психічного типа". А коли таких "психічних типів" і "одиниць іншої породи, з іншої глини зроблених" немає, то нема, виходить і українського народу; його історію становлять темні плями, а джерела культури — висихають. Та й самий народ, коли він навіть і існує, за поглядом націоналістичних "істо-ріософів", не може бути творцем історії і культури,, бо це лише "аморфна маса", "громада півскотів"г "отара"... Не треба мабуть пояснювати, в чиїх інтересах така примітивізація нашого історичного образу.

А хто ж, спитаємо, будував величаві пам'ятники нашої архітектури, як Софію в Києві, Спаський чи Успенський собори в Чернігові? Хто складав продовж віків монументальні скарби нашої усної творчості, пісенної, музичної? Чиї етичні, моральні і звичаєві норми склалися на наше праводавство, від "Руської правди" до "Прав, по яким судиться український народ"? Хто злеліяв незрівнянну, барвисту і звучну українську мову в усьому багатстві ЇЇ діалектів? Чиї безіменні руки — невольницькі І кріпацькі, залишили нам чудесні зразки народного мистецтва? Чиєю ж врешті духовною снагою, чиїм героїзмом, чиєю безмежною посвятою і подвигом домоглися ми того, що наша батьківщина, від світанку своєї історії приречена на постійні зазіхання хижаків, тривала і творила для всього людства непроминальні вартості?

Все це заслуга народу, цього скромного і мудрого продуцента матеріальних благ, воїна, плугатаря, митця, поета. Ідеали миролюбства, людяності, братерства, справедливості були йому завжди притаманні. Гасло "в своїй хаті своя правда і сила і воля" — це не доктрина шовінізму і соліпсизму, а основа для розгорненого універсального ідеалу: нової громади — сім'ї для всіх трудящих, всіх знедолених, всіх пригнічених. Правильно формулував це М. Драгоманов: ".. .думка космополітизму і людяності зовсім не суперечить з національною думкою, є її дальшим развиненням. Саме поняття людства витворюється шляхом абстрагування ліпших прикмет індивідуальностей, корпорацій, націй, чому і поступ цього ідеалу не вимагає стирання всякої різноманітності людства, а навпаки жадає їх постійного розвитку" ("Історична Польща і великоруська демократія").

Чужі були українському народові "доктрини" здоби шництва, підкорення, експансії, панування над слабшими. З природи вольний і багатющий обшир — Україна, мріялась за часів Б. Хмельницького як "оселя свободи" (сютісіКит ІіЬеПагік), далека від дрібних ресантиментів, комплексів провінції, загумінково-міс-місницького себелюбства. Українці колонізували величезні простори, будували на них життя, захищали їх від загарбників, на основах рівності і братерства, приймали в своє гроно кожну людину доброї волі. Широкі обрії породжували і людей із вдачею та світоглядом, насиченими філософією "вищого серця"; в дусі Сковороди — привітних, терпимих, ліричних. Ще в XVII ст. були у нас спроби організувати гармонійні братерства, господарські спілки на соціалістичних— основах. В 1663 р., націоналізовано приватновласницькі маєтки, конфіскуючи землі знаті, монастирів, церковних ієрархів, міщан, а навіть селян, з метою утворення нових форм керування продукцією і громадським розподілом на засадах комунізму. Автором цього плану націоналізації був єпископ Мефодій з Орші, а пропагатором

християнського комунізму і виробничих комун — ага-пій Єпіфаній Славинецький.

Концепція національної держави, що її натхненником був народ підчас великих суспільних рухів ("татарських людей", "бродників", "дейнек", повстань Дзі-ковського, Петрика, Палія, Гайдамаччини, Турбаївщи-ни, Козаччини 1855 р. і ін.) була завжди революційна. Держава уявлялась народним масам не як "озброєна організація примусу", не як узаконення гніту, знаряддя класового панування, а як сукупність органів, що служать тільки народові, як "моральна дійсність", що усуває не лише різні форми класового панування, але й самі класи. "...Вирватись із неволі, визволитись від ярма і тягарів, наділити себе правами і свободами", як говорилось в "Золотій грамоті" Максима Залізняка з 1768 р.

Етична система, як передумови на існування нового громадянства, нової держави, (її зариси накреслював вже Г. Сковорода, спираючись на народній мудрості), очевидно, цілком суперечна лицемір'ю і цинізмові, з яким наші владущі верстви складали свої теорії "визволення" І "суверенного буття". І не ДИВНО, що вони завжди, реалізуючи ці свої теорії (держави як організації примусу, як паразитарного наросту на тілі нації), від Виговського до Мазепи, від Ізяслава Яро-славича до Петлюри, приводили на Україну найманих німецьких і шведських рейтарів, польську гусарію, фашистські панцерні дивізії. На народ вони ніколи не могли здатися. Повсякчасно українські народні маси, які зачаровувано оманами "держави", ставили питання: який буде суспільний зміст тієї держави? В чому її призначення? Чи справа лише в тому, щоб мати "рідну" армію, "рідну" поліцію, "рідні" тюрми і кайдани, на те, щоб оберігати захланність владущого класу, нерівність і несправедливість, установи для гноблення людини людиною?

Революція і Громадянська війна 1917-21 рр., були вогневим іспитом для панівної верстви України. В ньому вона зазнала повного розгрому.

Причини поразки цієї панівної верстви, в основі, ті ж самі, що й поразки всієї панівної верстви в кол. царській Росії, а згодом — в Китаю, Польщі, Югославії, на Кубі і ін., зумовлені, очевидно, специфікою місця і обставин.

В своїх поясненнях про гри, ідеологи нашої, колись владущої верстви вдаються до нарікань на "несприятливі об'єктивні обставини", "недостачу доброго проводу нації", що був "м'ягкотілим", "квієтистичним", "замало комбативним", "не вмів командувати", не вмів виявити "генія організації"... Проте, ці аргументи не витримують критики.

Об'єктивні обставини, навпаки, були для нашої владущої верстви дуже сприятливі. її провід (Центральна Рада, Гетьманщина, Директорія, УНР, ЗУНР і ін.) розпоряджав і чималою, добре організованою силою військових формацій, не бував ажніяк "м'якотілий", та вмів, з допомогою "рідної" жандармерії, "рідних" катів і тюрем, з усіми "рідними" і модерними засобами терору і примусу організувати подобу держави, на ті часи далеко не кволої. До того, цьому проводові допомагали і значні сторонні сили — німецькі, польські, французькі, англійські і всякі інші інтервенти, не рахуючи співзвучних реакційних сил типу армії Де-нікіна чи анархістичних загонів Махна, Волоха і б. ін. Атжеж сам В. Винниченко стверджує в своїй знаменній книзі "Відродження нації", — що в 1918 р., "ми тримались лише з допомогою німецьких імперіалістів". Чи йшлося про захист України від зовнішнього ворога? Ні, бо той же Винниченко заявляє: "Брехня, що Україна була завойована з півночі. Без участі українських народних мас перемога більшовизму не була б можлива на Україні..."

Тобто — не влягає сумніву, що панівна верства на Україні програла свою справу, з далеко глибших причин. А чи могла вона її виграти?

Напрочуд самокритичний В. Винниченко відповідає нам на це; "Треба чесно, одверто і щиро перед самими собою як і перед нашими працюючими класами пригадати нашу зраду народніх інтересів. "Патріотизм" наш є зрадницький, руйнуючий наше національне відродження, класовий, егоїстичний, жорстокий і злочинний. Цей патріотизм хоче не нашої державності, не національно-української, а державності з чужими нашій нації панами, попами і бюрократами, з усіми органами пануючих клас, які ворожі до нашої нації. Треба тільки з огидою відвернутися від такого патріотизму". (Відродження нації", I, 134).

Українська реакція не забула цієї заяви її авторові аж до його смерті, його горожанська мужність, треба це визнати, в ніякій мірі не була співмірна з нікчемністю української панівної верстви, яка, подібно як роялісти чна аристократія Франції в добі революції, "нічого не зрозуміла і нічому не навчилась". Автор "Сонячної машини" розпізнав свої помилки і порочність справи, якій служив. Він, принаймні, намагався думати в координатах дійсності.

Натомість, інші ідеологи української панівної верстви елементи того "патріотизму" і "державництва", яке В. Винниченко одверто і щиро визнав зрадницьким, егоїстичним і руйнуючим, для України — чужим, поклали саме в основу їхньої міфології.

Так, нпр., В. Липинський розбудував ціле "вчення" для здійснення панування класу не лише українських, але польських, російських і всяких інших експлуататорів над "анархічним охлосом" (юрбою), його "Листи до братів-

хліборобів" — маніфест українського "трудового монархізму", річ зрозуміла, стали настільним посібником для мріючих про поворот на Україну графів Тишкевичів і Браницьких, герцогів Мекленбург-Стрелицьких, Фальц-Фейнів, Кочубеїв, Гальперінів і інших дуків та магнатів, що опинилися на смітниках еміграції.

Д. Донцов радив "розігріти до білого національний шовінізм і започаткувати культ неможливого, теорію лютого божевілля", а це було б дійовою антитезою ідей, які володіли масами в 1917 р.

Доктрина Лилинського з'єднала йому небагато прихильників, бо українська буржуазія все ж таки не ладна була ділити свою монополію на експлуатацію народу ще й з "чужими" панами. Та й в пере справ ах з плановиками польського чи німецького імперіалізму міжвоєнної доби вона хотіла бути єдиним "контрагентом". Зате вчення Донцова про "інтегральний націоналізм", про "містику як джерело політики", було справжним подарунком провидіння, зокрема для галицької, міжвоєнної, вщерть розгубленої "еліти". Десятки схем І рецептів, пропонованих наоспіх звідусіль, можна було тепер з інтегрувати в одну спасенну формулу. Всі мрії галицького буржуа укладались в концепцію української політики як "містики"! Все — під прапором вічного, абсолютного, виключного, аморального, догматичного націоналізму! Все, опоетизоване для прикраси сфабрикованими нашвидкуруч героїчними міфами і легендами, обгрунтоване фальсифікатами історії. Яке ж це визволення від турбуючої віри в поступ, в розум, в закони історії, в об'єктивні умовний! Це ж розв'язувало проблему, над якою колись бились мов риба об лід покоління хлопоманів і народовців. .. Нині, не треба було вже витрачу вати енергії на писання брошюр про "пошесті на рогату худобу", на кропітку роботу в "просвітах", і в кооперації, дискутувати про злощасну "соціальну квестію", про "землю з викупом чи без викупу". Все покривалося "національною

містикою". Таким чином, націоналізм ставав саме тією "доброю доктриною", яка, за порадою С. Ріда, дозволяла б українським владущим, поки що хоча б лише в межах Західної України, зберігати монополію "національного провідництва".

Які були практичні користі з тієї чародійної формули "національної містики"?

1. Насамперед — широке поле для її "інтерпретації" в галузі "діалектики чину". Своїм підвладним "низам" ("півскотам" — пам'ятаймо цей термін Д. Донцова!) "містика" деклямувала про "невисхле джерело вічного Києва", а на ділі — цей самий Київ віддавала в подарунку "відродженій імперії Ягайло-нів", навертальній місії католицизму чи як "прадавній центр германізму" — новітньому, змоторизованому Атіллі. Для "внутрішнього" вжитку ця "містика" героїзувала Мазепу і Орлика, а "зовнішнім контрагентам" пропонувала золотополі лани України, руду Кривого Рогу і вугілля Донбасу, які здавен так надили Карла XII, Наполеона, Вільгельма II... І, якщо наївних можна було обдурити "містикою нового ордену лицарів, когорти обраних, які, з хрестом проти диявола, нарешті здійсняють розв'язку українського питання — ключа до нового ладу Європи", то мовою Гітлера і Коха це "здійснення" перекладалось формулою: "один центнер української пшениці важить більше ніж усе українське питання"...

2. "Містика" узаконювала, "з глибин ірраціонального", схему закабаления української нації: на горі — "еліта, люди вищої породи", а в основі піраміди "ієрархічного ладу" — покірні гелоти.

3. І, зовсім логічно, якщо Україна, ще П. Кулішем окреслена як "проблематична країна", "бодяччя серед дикого степу", а Є. Маланюком (чільним трубадуром "національного містицизму"), — перекладаючи мову націоналістичної "історіософії" на

поетичну, — визначена як "ханська бранка" чи просто — повія, то кожному ясно, що роль "державнотворчого чинника" і культуртрегера, саме на цих неозорих "Диких Полях", треба беззастережно визнати за галицькою "елітою".

Словом, практичні можливості вмілого пристосування "містики", справді, необмежені. Ідеться липі, за Донцовом, щоб з тієї "містики, яка є праджерелом політики" нарешті "народилось щось нове і позитивне". Отже — ієрархія, порядок, держава. "Під певними умовинами — проповідує далі Донцов, — І бандитизм може стати порядкуючим чинником. Треба зуміти лише його (бандитизм) упорядкувати, надати йому провідну ідею, координувати його хаотичні зусилля"... (ЛНВістник, 1, 1924).

Отож, від містики — до бандитизму. Це є винятково не святенницька, лапідарна формула, що розкриває істоту націоналізму.

Не примара, а переможний похід соціальної революції, повстання мас, антиколоніальні рухи підкорених народів, поставили перед панівними шарами доби імперіалізму питання ідейної мобілізації.

"Стало невідкличною потребою, — стверджує С. Рід, американський історик релятивістичної школи, — зайняти відкрито войовничу позицію, якщо ми хочемо втриматись при житті. Противагою всякої шкідливої доктрини є добра доктрина, а не інтелектуальна нейтральність. Ми повинні поставити свої власні цілі, означити наші ідеали, устійнити наші власні критерії і мобілізувати всі сили суспільства для підтримки. .. Не можна займати супроти суспільної еволюції позицію ліберального нейтралізма, безмятежну бігевіористичну позицію..." яку займали провідні кола європейської реакції тому пів століття.

Самі події приспішували створення "доброї доктрини" в противагу "шкідливій". її створено в вигляді численних варіантів націоналізму як войовничої "оборонної доктрини" панівних верств. Дарма що цей націоналізм модифіковано залежно від конкретних обставин, щодо своїх "цілей, ідеалів і критеріїв", як каже С. Рід, він був всюди незмінний.

Із здоровими, народніми рухами визволення цей націоналізм, очевидно, не має нічого спільного.

Не влягає сумніву, що національне питання є одним із найважливіших співчинників соціальної революції, яку переживає світ. Особливо важливе воно в боротьбі поневоленого народу і реалізується постулатами політичної свободи, державної суверенності, вільного розвитку мови, культури і всіх інших ознак національної самобутності.

В програмі визвольної боротьби українських народних мас вимога національного самоокреслення, суверенності та всебічного культурного розвитку НІКОЛИ не були абстрактними формулами, а щільно в'язалися з реальним змістом і основною ціллю боротьби — побудовою нового суспільного ладу. Національна держава як і проблема національної культурної самобутності це не міф і фетиш, а дійсність конкретних умовин і установ.

ІМИ знаємо, що українська панівна верства, па певних етапах своєго розвитку, проблему національного самоокреслення цілковито ігнорувала або вважала неістотною. Економіка спрямовувала її ідеологію в річище безобличного космополітизму або на манівці інтеграції з її гегемоном — панівною верствою чужої нації, з її культурою.

З бігом часу, ця ж економіка примушує наші владущі шари активізувати цей приспаний ними ж національний момент, а навіть покласти його як підвалину своєї ідеології. Інколи, як це було в випадках РУП, ТУП чи "Спілки" 900-их рр., владущі шари ще містифікують маси радикалізмом і своєю "соціальною" програмою, але дедалі вони применьшують або й замовчують всяку соціальну проблематику, кладуть вагу на начебто-максимальні національні постулати. І врешті, цинічно вІдкидаючи будьяке радикальне становище, в рамах своєго варіанту начебто-національного визволення, хочуть накинути націоналізм (свою класову доктрину) народові як ідеологію "безкласової нації", як "світогляд модерного українства", як "прапор визвольної боротьби" і ін.

Аналогічні заходи робляться і в інших країнах, всіми панівними верствами. Таким чином, накреслена вже на початку століття, а остаточно сформулована в 30-их рр., "доктрина українського націоналізму" включається в систему наступу реакційних сил всього світу. Вістря цього наступу спрямоване проти всього, що з небувалою хоробрістю, з героїзмом борців за нове життя на землі, від 1848 року, стануло на захист "найменьших братів", найбільш пригніченої, найбільш знедоленої і потураної частини людства. Це наступ проти народніх мас, що визволяються.

Питання було лише в практичній реалізації цього наступу. В Центральній Україні грунту для націоналізму як ідеологічної, оборонної зброї гаснучого світу не було. Недаремно ще М. Драгоманов стверджував у листі до Лесі Українки, що "я більше сподіваюсь всеж-таки од російсько-української інтелігенції ніж од галицької. .. Націоналістична дрібнота інтересів (в Галичині) не дає людям зрозуміти основні думки теперішнього європейсько-американського життя і культури". В Центральній Україні панівна верства була національно неоднородна (не-українські її прошарки тільки в 1917-18 рр., перед обличчям

безпосередньої небезпеки, "реасимілюються"); інтелігенція — в більшій і кращій її частині, давно покинувши кволе і опортуністичне українофільство, включилася в загальний революційний рух; об'єктивно-історичні обставини теж не сприяли націоналістичним гаслам. Бо ж, навіть при півколоніальному становищі України в царській імперії, при всіх великодержавницьких і русифікаторських тенденціях самодержавства, для таких гасел не було жодної реальної основи. Що ж до народних мас України, то попри їхню національну свідомість, вони мали і чітку класову свідомість. Вони могли бачити і бачили порочність і злочинність власної панівної верстви, вони мали великий революційний досвід, який допо-могав їм до ясного відчуття соціальної правди, значно глибшої і дійовішої ніж "ідеї" націоналістичного табору.

Інакше малась справа в Галичині, яка й стала "кузнею" антинародного націоналізму. Реакція була там, ще з 1848 р., національно і соціально більш однород-ним явищем. її опорою було католицьке духівництво, з природи консервативне і войовничо-вороже супроти всякої поступової думки, чиновництво і інтелігенція, насичена, якщо ідеться про п ідеологію, місницькими інтересами та, за Драгомановим, їх "націоналістичною дрібнотою". Загальна відсталість, анальфебетизм і національна політика Габсбургів, більш оперативна ніж Романових, сприяли низькому ступеневі суспільної свідомості мас. Колоніальна дійсність Австро-Угорщини, шовінізм і нетерпимість польського гегемона панівної верстви, враз із нестерпно важким економічним становищем народа, впливали на загострення міжнаціональних відносин, а тим самим давали грунт і націоналістичним настроям.

Без сумніву, націоналізм у Західній Україні, до певної міри, на конкретному етапі, мав і прогресивне значення, по скільки стихійно виростав з психологічного комплексу приниженості народних мас, як первинна реакція на яскраво колоніальне

становище Західної України в добі австро-угорського панування та під ярмом шляхетсько-польської і ін. займанщин. Не меньше ніж в Індії чи в Південній Африці, українське селянство, робітництво, дрібноміщанство були пригнічені і експлуатовані не лише як "плебейські" верстви, але також і тому що вони були українські. Народні маси, пробуваючи від 1367 року під іноплемін-ною кормигою, в лабетах системи, де гегемоном були польські магнати (до нього належало 56% всієї поверхні), з його допоміжними силами — австрійською бюрократією, католицьким духівництвом, закордонним капіталом і власною Рутеніею, могли справді повірити своїй начебто-радикальній "провідній верстві", що вона поведе їх до визволення, до здійснення ідеалу національної інтеграції, до державної суверенності. Цей націоналізм-антиколоніалізм, як вислів туги за воз'єднанням розчахненої батьківщини, був одним із дійових елементів соціальної боротьби і в цьому була його прогресивна функція.

Одначе, як і завжди, компроміс "революційності" був потрібний західноукраїнській панівній верстві лише на те, щоб ганебно обдурити народні маси. Галиць-

ка "еліта" легко видала містифікаторство за "визвольну ідею", за "ідеал самостійності і соборності", здобула навіть подекуди провід в революційній боротьбі (зокрема в міжвоєнній добі), наситила її своїми власними пересудами і фетишами, тільки на те, щоб звести цю боротьбу на манівці і зрадити.

Всю динаміку народньої стихії, що на переломі століть в Галичині і на Буковині іде під прапорами героїчної боротьби, галицька верхівка зуживає як капітал для себе. Вона ліквідує націоналізм народніх мас як прогресивне явище. Вона вже без містифікацій виявляє своє дійсне, реакційне обличчя.

Деклараціями лояльності супроти Імперії Габ-сбургів (1912), участю в війні по боці центральних держав військових формацій з лоялістичною паличкою габсбурзьких ландскнехтів, врешті створенням карликової державки (ЗУНР), що її головна опора — клерикально-націоналістична вояччина вміла ліквідувати найменьші спроби народного волевиявлення (Дрогобицьке повстання і ін.), галицька "еліта" стала на шлях суцільного мрякобісся. Вона осягнула, крім того, становище водія всієї української реакції. В міжвоєнне 20-ліття її ідеологія позбавляється всіх решток сповидної "прогресивності": традиційна спадщина народовецького клерикалізму і рутенського консерватизму поєднується з незугарними копіями "модерного" бузувірського фашизму. Т. зв. український організований націоналізм завершує ідеологічну формацію "національного табору", втискаючи його в систему тих темних сил XX ст., що прагнуть повернути людство у "нове середньовіччя".

Історичні засновки націоналізму як "світогляду", "системи цілей і критеріїв" були, узагальнено, спрощеною оинтезою тих "ідеологій" чи "програм", з якими, в минулому, в різних обставинах, українська панівна верства змагалась за своє панування. Але всяка ідеологія є лише рефлексією класових відносин даного, конкретного періоду. То ж і "доктрина націоналізму", що виходила з його "кузні" — Галичини (і подекуди — еміграції) відбивала інтереси, жадання і потреби провідних у панівній верстві прошарків — насамперед західноукраїнської буржуазії, дрібного міщанства, заможного селянства і українсько-католицького кліру, смертельно переляканих Жовтневою Революцією і дійсністю Радянської України. А революційна ситуація в Західній Україні, яку поглиблювала колоніальна дійсність Польщі, Румунії, Чехословаччини, самозрозуміло, наказувала панівній верстві, енрагке-ній монополії на провід масами, забирати ради кальні-ший тон, з умовиною, щоб цей радикалізм ажніяк не заторкував

"традиційних основ суспільства". Не мень-ший вплив на агресивність націоналізму мала і галицька вояччина з-під знаку "Червоної Калини", що, засмакувавши під час Громадянської війни просторів неозорої Центральної України, мріяла про повторення своєї "державнотворчої місії", на цей раз, з більшим досвідом і з новими силами. А найважливішим чинником, що співдіяв у формації "доктрини націоналізму" були споріднені "ідеології", які в 20-30 рр. підіймали голову — німецький гітлеризм, італійський фашизм,, французький "де-ля-рокізм" (сполука роялізму і зародків сучасного "ультризму"), бельгійський "дегрел-лізм" І т. ін. Саме від них запозичали українські дон-цови, онацькі, вассіани і інші "меньші божки", головні напрямні своего вчення, підфарбовуючи їх "національним кольоритом". Ішлося тут про "ірраціоналізм" (донцовський принцип "лютого божевілля"), "заперечення розуму", про "окциденталізм", суцільну орієнтацію на Захід, "ексклюзивність" і "вибраність", "волюнтаризм" і "аморалізм", все, здебільшого, переписане з елаборатів Розенберга, Людендорфа, Парето, Джан-тіле, чи з брошюрок націстсько-фашистських пропа-гандивних установ.

Українська буржуазія, таким чином, одержала свій варіант людиноненависницького вчення, "доктрину бойового націоналізму". Навіть поміркованіші, консервативні і демократично-ліберальні групи підкорилися цій "ідеології". Згодом, під час II-ої світової війни, увесь західноукраїнський "політикум", на чолі з графом А. Шептицьким, К. Левицьким, М. Кубійови-чем і всіми іншими "батьками народу", ішов на поводі першого-ліпшого неука з націоналістичних штабів. Опортуністична реакція Західної України і еміграції, визнаючи гегемонію "організованого націоналізму", розуміла, що вона запевнить собі існування та владне становище лише в опорі на мілітаристично-фашистський кулак своего "передового загону". "Доктрина націоналізму" полишала далеко за собою полохливі і половинчасті ідейки української еліти попередніх поколінь.

Яка ж була роль народних мас?

Колоніальна дійсність шляхетського фашизму в Польщі загострювала національні почуття. Як частина соціальної революції на Західній Україні, націоналізм, в 20-30-их рр. притягав лави ідейної молоді — шкільної, сільської, робітничої. Багато з них, не розпізнавши основної істоти націоналізму, готові були під його наличкою (УВО-ОУН) класти голови і клали їх в запеклій боротьбі народніх мас з шляхетсько-польською чи боярсько-румунською займанщиною. Згадаймо Мельничука і Шеремету, Біласа і Данилишина, Голояда і Пришляка та багатьох інших, що в добрій вірі, борючись за національне і соціальне визволення Західної України, безстрашно кінчили своє молоде життя на шибеницях або під залпами каральних загонів.

Вони не знали того, що т. зв. "вожді національної революції" збивали собі капітал на їхньому подвигу, розкошували за кордоном, — в Берліні, Відні, Римі, Парижі, безпечно "репрезентували українську визвольну справу", "клали основи доктрини українського націоналізму". .. Не на добро українського народу ішла жертва Біласів і Данилишиних — патріотів-робітників з Західної України, а сприяла лише "кращим кредитам" самозванних "вождів революції", між ними авантюристів з-під темної зорі (типу Р. Ярого і б. ін.), допомагала їм продавати справу визволення в закамарках німецьких, литовських, італійських, австрійських, французьких і ін. розвідок.

З почуттям огиди читаємо нині хоча б спогади одного з ватажків "організованого націоналізму" — Є. Онацького ("У вічному місті"), де він із священною простотою розповідає про позалаштункову метушню "амбасадорів воюючої України"... Читаймо спогади видатних діячів "організованого націоналізму" — З. Книша, В. Нича і б. ін. — ідейних і самовідданих бойовиків,

що посвятою, десятилітніми тюрмами і втраченою намарне молодістю допомагали закордонним ватажкам ОУН здійсняти на практиці накази тієї "політики, що ЇЇ джерелом містика", тобто "Містика" запроданства і зрадництва. Жорстоко ж обдурені були ті прошарки західноукраїнських народних мас, що в 30-их рр. повірили в цю шахрайську "містику"! "В чому полягала програма визвольної боротьби? Проти кого, з чим і з ким? — підбиває підсумки своєї співпраці з "організованим націоналізмом" довголітній його активіст І. Михалинюк, — все це нічого спільного не мало і не має з ідеєю самостійної і вільної України. Це була лиш боротьба за владу, це була злочинна робота спрямована на обдурення легковірних..."

І в буремних роках війни, в обличчі практики "волюнтаристичного, інтегрального націоналізму" саме ці легковірні — народні маси Західної України платили за свою довіру — шибеницями, які будував окупант (хлібодавець "українського організованого націоналізму") у Львові, Дрогобичі, Станиславі; молоддю, транспортованою на гітлерівську каторгу; "контингентами", якими окупант із своїми посіпаками обдирав українське село; братовбивчою війною; пожежами і попелищами осель...

На щастя, цією легковірністю не відзначались народні маси Центральної України. Якщо націоналістичні елементи не могли там здобути грунту в добу революції, коли ще тяжіла над нашим народом проклята спадщина царизму з його темнотою, закабаленням розуму і думки, суспільною несвідомістю, то що ж. казати про пізніші часи, які принесли суцільну грамотність, політичне освідомлення мас, їх відпорність на всяку демагогію? Як стверджує один із чільних "носіїв державнотворчої місії", що в 1941 р. вибиралися слідом за німецько-гітлерівським загарбником на "підкорення всеукраїнських просторів": ".. .світо глядово-політичні і філософічні положення західноукраїнського націоналізму з його аморальністю, макіавелізмом, виключністю і

жадобою влади були просто осоружні народним масам Східної України" (Л. Шанковський, "Історія похідних груп ОУН", 1958). Це був повний і ганебний крах. Безперспективність "доктрини українського націоналізму" була засвідчена на живому, всеукраїнському грунті. Вдруге (чи й втрете) терпіло "націонал ьство", як називав своєго часу М. Драгоманов зачатки західноукраїнського націоналізму, важку поразку на Україні. Дарма що за всіми цими гучно іменними "Похідними сотнями", "Національними радами", наоспіх монтованими у Києві, "Українськими легіонами" .(інакше — "Нахтігалем", "Роландом" чи "Берг-ландом"), за "СС-дивізіями Галичина" і т. п. стояли могутні опікуни, що, до речі, вважали українську мову

"пів-дикунською" (Гітлер у "Мейн Кампф"), а українців готували до ролі рабів. Але навіть "авторитети" Об ер дендера, Лейббрандта, Лагузена, Коха, Вехтера, Франка і всіх інших "плановиків нової України" з "раси панів", не допомогли "носіям містики" стати твердою стопою на Україні.

Що ж їм залишилось — "батькам отечества чужого"? Що було діяти їм "людям вищої породи, когорті лицарів духа і меча"? Повторюючи практику своїх попередників — командувачів "осадного корпусу" — Коновальця, Мельника, Сушка, тієї галицької вояччини, що в 1918 р. хотіла грати роль "варягів" на Україні, хотіла посадовити на престолі "українського королівства" дегенерата Вільгельма Габсбурга, а потім кров'ю і залізом розправлялася з гнівом народних мас, в 1941-45 рр. ці "лицарі духа" зпід стягів ОУН, УПА і т. п., застосували "теорію лютого божевілля", рекомендовану їхнім "ідеологом" — Донцовим.

Атжеж цей самий "великий ідеаліст" дораджував: "Меньшість активна, пастирі і сторожеві пси, люди іншої породи, зліплені з іншої глини... хто має інстинкт провідництва, має принести в маси, в загал, нашу правду... правду нації". Якаж це

"правда" була, яку здійсняли "сторожеві пси" ОУН? Це була правда пожежі, крові і мордування, людовбивства і злочину. Це була правда масового геносиду на львівській Пісковій Горі, у київському Бабиному Ярі, у Дермані, Камінь-Коширському і по всіх містах, містечках і селах України, по її степах, ланах і лісах, довершувана з нечуваною витонченістю садистів, з люттю справжніх сс-сівських сторожевих псів, які не щадять ні матері, ні батька, ні сестри, ні брата, ні старого, ні малого...

Це була "державнотворча місія" Бандер, Мельників, Лебедів, Шухевичів і їм подібних вождиків "мень-шості", вірної "містиці", готової ще і нині обернути дві треті України в тотальну руїну, аби тільки дорватись до влади на одній третині. Це був той, за Донцовим, "бойовий авангард, що вів бій в ім'я Христа", що здійсняв "заповіт і благословення святого Андрія", "високо підіймав прапор старого Києва", був "словом і мечем, заборолом цивілізації, опертої на науці галі-леянина"... Рідко коли і рідко де, докочувалась облуда до такого безсоромного цинізму.

Невже ж "в ім'я науки Христа" і "з благословення святого Андрія" розстрілював "Легіон Нахтігаль" Т. Оберлендера і Р. Шухевича письменників, учених і лікарів Бартеля, Бой-Желенського, Пілята І б. ін. в львівській бурсі Абрагамовича? Невже "під прапором Києва" ці ж "сторожеві пси національної революції" звірсько убивали невинних мешканців Сатанова, військовополонених під Юзвином, Прохладним, Нальчиком, кров'ю заливали вулиці Тамані, П'ятигорська? .. Чи це була "цивілізація, оперта на науці галілеянина", якщо можна було мордувати, вішати, закопувати живцем, садовити на палі, душити путом українських же людей на взгір'ях Дермані, біля хуторів Каплиця, Подлипки, Підзамче коло Почаєва, в селах Литвинів на Тернопільщині, Загорці на Дубенщині, Жидичин на Луччині, Загір'я на Ровенщині, Довгоноси на Ковель-щині, Іванова Долина на Костопільщині... та чи злічити ці місця, де

"активно-комбативна, творча мень-шість" здійсняла криваву "правду національного призначення"?

"Доктрина націоналізму" як бойове вчення української панівної верстви, як "ідейне" вістря "модерного українства", що плекалась в закамарках мряко бісів, в роки війни, матеріалізувалась в "чині" носіїв "правди прадідів великих" під безпосереднім проводом "репрезентантів нордійської раси" — оунівських "надлюдей". Нарешті (і в котре вже?) ці "люди іншої породи", що відмежовувались від "череди", "черні", як величає український народ пропагатор народовбив-ства Донцов, здобували можливість здійсняти мрію своїх попередників — ненависників народу типу ви-говських, брюховецьких, многогрішних.. .

"Перед нами завдання, — стверджувала II конференція ОУН, в 1941 р., — організування всеукраїнської керівної сили, прищеплення націоналістичної ідеї, опанування зверху і знизу осередків господарського, суспільного, релігійного і ін. життя". Але Україна, вірна своїй правді, народній, віковій правді Вишенського, Сковороди, Шевченка, Франка, як і багатократ перед тим, збагнула істоту її "спасителів" зпід "благословення святого Андрія". Разом із своїми "ктиторами"— гітлерівськими вторжниками, покотились всі ті, що збірались "опановувати зверху і знизу" Україну, геть з української землі.

Залишалось їм, у їхній ганебній поразці діяти за директивою своего ідеолога: "надати керівну ідею, координувати хаотичні зусилля бандитизму". І кривавий, люто-божевільний, цинічний бандитизм це було все, що залишила по собі ця "доктрина войовничого націоналізму". Залишилась вона як одна з тих криваво-чорних плям на сторінках нашої історії, що вириті глибоко в пам'яті народа.

На тлі історичного розвитку XIX ст., в зв'язку з важливими економічно-соціальними перетвореннями, український національно-визвольний рух, як в самодержавній Росії так і в Австро-Угорщині, неминуче ставав одною з ланок загального революційно-демократичного руху. Бо проблема національного визволення українського народу, як і всіх інших народів, пробуджених після довгих літ дрімоти, не була проблемою абстрактною, ізольованою. Вона могла вирішитись тільки в боротьбі з тираніями, тільки в спільній дії всіх революційних сил.

В листі до Лоріс-Мелікова (1879) одеський сатрап Тотлебен промовисто писав: "Найбільш ярі фанатики-соціалісти, як Стефанович, Бохановський, Лизогуб, Кибальчич, Ковалевська і ін., спершу належали до партії українофілів, а що лиш пізніше стали соціалістами". Шебеко, ще один царський вельможа, стверджував, що "ідея українського сепаратизму служила основою для революційного руху на Україні". Ради-калізація національного руху, логічне включення його в загальну соціальну боротьбу, що була головною програмою активності народних мас і їх передових, організуючих сил, невимовно лякала всеукраїнську верству імущих. її речники, на стисло українському (чи пак ще тоді — українофільському) секторі, за іронічним висловом М. Драгоманова, "не на жарт перелякалися гайдамацтва" тобто грядучої соціальної революції.

Під кінець XIX ст. українська реакція, зокрема в Галичині, наполегливо заходилась коло спорядження власної програми монополістів, хитро маневруючи між демагогією начебто-національно-визвольних лозунгів та угодовством, питоменним її натурі, сутнім для її інтересів.

Але, чи була настільки творча, настільки яскрава своєю індивідуальністю ця "провідна верства", щоб не бути лише епігоном? Яку власну ідеологію могло витворити це рутенство, з його, за М. Коцюбинським, "теологічним і догматичним

способом думання, затхлістю і байдужістю до народніх інтересів, з його безсиллям у духовній сфері, і чинопочитанієм"? ..

Це "модерне українство" надихалось вщерть чужими зразками, по рабськи їх копіювало. Джерелом його натхнення була в першу чергу сусідня, польська реакція, дарма що супроти неї, як економічного і культурного гегемону, українська панівна верства плекала виправданий комплекс ресантименту. Це підтверджує "ліберальний" історик І. Лисяк-Рудницький: ".. .В дуже делікатний спосіб, який навіть важко окреслити, польське наслідця (точніше наслідця польської аристократії, що жила в західній частині України), причинилося до кристалізації української національної свідомості, зокрема визначаючи її політичний напрямок та скріпляючи антиросійське вістря..."

Мова тут, звичайно, не про українську національну свідомість взагалі, а лише — української панівної верстви, що як безплідний гибрид, була примушена, крадькома, годуватися "наслідцям польської аристократії" і "кристалізувати" свою ідеологію за зразками польського консерватизму, романтичного месіанізму, шовінізму. Про це говорить і М. Драгоманов: "Коли національний характер розкладається під чужим, не-свобідним впливом, то витворюваний таким чином зліпок присвоює собі головно злі прикмети чужої нації та загублює свої добрі познаки" ("Історична Польща І великоруська демократія", ст. 284.).

Хіба ж не жахався зліпок нашої "провідної" верстви тих самих зловісних марев, перед якими тремтіла, напр., польська аристократія на еміграції між повстаннями 1830 і 1863 рр.?

"Нехай лише вихор повіє, — писав Юзеф Голу-ховський в 1851 р., — нехай лише підіймуться міазми соціалізму і комунізму, то аж страшно подумати, що з того вийде!"

Історик Я. Шуйський, на тлі заграв народніх повстань і заколотів в Польщі і на Україні (1846, 1848, 1855, 1874 І ін.) пробував заспокоїти себе і своїх близьких облудною формулою: "У нас немає жодної соціальної квестії..." Дослівно так само заспокоював і українських консерватистів К. Сушкевич, кажучи, що "все наше лихо в п'янстві і лінивстві нашого хлопа. У нас немає грунту для соціальної квестії" (!)...

З жаху перед тим, що "соціалізм азійський може подати руку соціалізмові європейському і знищити християнську цивілізацію" (Болеславіта-Крашевський" 1867), відмовлялась польська націоналістична еміграція від співпраці з революційно-демократичними рухами Слов'янщини, з О. Герценом (".. .нас розділяє прірва, коли мова про погляди соціальні, політичні, релігійні..." писав Юзеф Клячко). Українська "провідна" верства була насичена тією ж "сліпотою, виключністю, вузькістю", як характеризував польську начебто-демократію М. БакунІн. З люттю і ненавистю зустрічала вона всяке поступове слово М. Драгоманова, М. Зібера, бруньки соціалістичного руху, засновуваного О. Терлецьким, І. Франком, М. Павликом.

Феодально-клерикальний гегемон польської провідної верстви, що чудово вживався і з самодержавством Романових і з абсолютизмом Габсбургів, умів зачаклувати свою дрібну буржуазію та патріотичну інтелігенцію барвистою міфологією, намагаючись при тому ізолювати народні маси від усякого соціального радикалізму. Цій меті служили романтичні візії Річі-посполітої в кордонах до 1772 р., "Польщі — Христа народів", "передмур'я християнства", "вибраної дочки Слов'янщини" і т. п. Завдяки дійовості цих гасел і рухливості ще не обезличеної національно аристократії, як і низці інших сприятливих обставин, магнатсько-шляхетська, бароккова Польща змогла відродитись на наших вже очах, у хисткому варіанті буржуазно-фашистської "незалежної" держави. В ній, вже не в лише в мріях, але і зовсім реально, здійснявся істеричний націоналізм-

месіанізм еміграції в добі 1830-1863 рр. Земне життя його, як знаємо, було коротке...

Недорікувата і бездарна галицька "провідна" верства у всьому наслідувала своєго польського побратима. Його бундючність і пиха гегемона була принаймні переконлива: атже польський латифундизм займав лише в одній Галичині 56% всієї поверхні. Український реакційний табір з почуттям плебейської меньшевартості копіював і перелицьовував усі "сни про могутність" клерикально-націоналістичного, анти-слов'янського і антинародного польського гегемона. "Творці нового українського світогляду" переймали з панського плеча увесь гарнітур ідей, міфів і культів, вживаний шляхетноуродженим сусідою.

Систематична фальсифікація" історії, безглуздий культ князів, гетьманів і героїв, бутафорія козацької романтики, з якої глузував ще І. Франко, феєрверки красивих легенд, що повинні чаклувати маси, ідеалізація війни ("Червона калина" — як копія "легенди легіонів" Пілсудського), а врешті концепції "визволення", що точнісінько як і у поляків, напередодні 1-ої світової війни, окреслювались лоялізмом до "найясні-шого пана" (або до Романових) і надією на "сприятливу кон'юнктуру"...

Спільність соціальних інтересів, в хвилинах небезпеки наказувала обом "провідним" верствам забувати про сповидний "національний антагонізм". Тоді довершувались зворушливі акти угоди: в т. зв. "новій ері (1897), в спільній воєнній авантюрі (1920), в "нормалізації" (1935). Характерно, що навіть у час, коли під натиском патріотичних народних мас, Західна Україна 1 листопада 1918 р. скинула цісарське ярмо і проголосила свою незалежність, її міністр — Л. Це-гельський, відвідуючи в Радехові графа Г. Бадені, в дружній розмові "признав рацію спертим на здоровій обсервації виводам графа про недоцільність ліквідації великої земельної власності в Галичині"... При цьому достойний

міністр виявив (як і граф Бадені) тривогу перед тим, що "земельна революція з Великої України може перекинутися до нас...".

Істотною причиною до начебто-національного антагонізму між українськими і польськими владущими була економічна боротьба української буржуазії за рівну участь в розподілі благ з експлуатації трудящих та земних багатств Західної України. Було теж змагання за монополію на політичний провід мас. Але з хвилиною, коли взаємні компроміси відкривали перспективи хоч приблизно згідливого спільного визиску трудящих і сяких-таких крихт з панського стола, антагонізм перетворювався зразу ж в Ідиллю. "Ідеолог українського націоналізму", той же Д. Донцов, твердив у 1922 р., що "в наших інтересах — існування великої і мілітарно могутньої Польщі". Тобто — в інтересах української буржуазії, що як і Бадені боялася, щоб "революція на Великій Україні не перекинулась до нас"...

Кого ж обдурювали і нині ще обдурюють ці обидві "провідні" верстви баденіх і цегельських? ..

Нині, коли втрата України, цієї "Церери млеком і медом текучої", для Браницьких, Потоцьких і Сапєг, як і для українських полупанків та співвласників борис-лавських нафтових компаній стала болючою дійсністю, взаємопромкнення "ідеологій" і "визвольних програм" стає ще більш разючим. Українські націоналісти з радістю забудуть про 20 літ польсько-шляхетського колоніалізму на західноукраїнських землях, про "пацифікацію" 1930 р., про Березу Картузьку, про шибениці на подвір'ї тюрми святої Бригіди у Львові і т. п. А польські князі і графи, на чужині сущі, охоче подарують тим же націоналістам співучасть у гітлерівському спустошенні Польщі в 1939-44 рр., їхню невдячну роль "прусаків Сходу" і т. п. Нині, бард польської ре акційної еміграції Юзеф Лободовський не лише викликає тіні

Пілсудського і Петлюри як співдїячів реставраторської авантюри з 1920 р., але і снує романтичні мрії про повторення такого походу над береги Дніпра. Український націоналізм погоджується не лише на "кондомініум" (співвладдя) польської і української "творчої меньшості" у Західній Україні і "не буде сперечатись за декілька прикордонних повітів". Він пристав би нишком і на повну реставрацію статуса перед вереснем 1939 року, аби тільки польські графи та князі допомогли йому в його "походові на схід".

Шляхетське великодержавництво, польсько-католицький імперіалізм є одним із хресних батьків українського "воюючого націоналізму". Колись, від польської реакції, ненавидячи її, так як лакей ненавидить свого пана, але наслідуючи його в усьому, запозичила українська "провідна" верства стиль політичного мислення і методи його пристосування. Нині, як ніколи перед тим, в силу спільних інтересів, банкроти історії сходяться на одній доріжці. Та, на щастя, замість реальної дії, цим ще живим привидам вчорашнього світу, залишаються тільки елегійні спомини про їх спільний, без вороття втрачений рай.

Чи може існувати в світогляді українського патріота будьяке інше уявлення Західної України, як лише — невід'ємної, споконвічної частини прекрасної української землі, як живої і творчої парості українського народу?

Увесь комплекс Західної України, у всій сукупності її природних, історичних, культурних і су спільно-економічних особливостей, становив, на тлі всеукраїнських даностей і вартостей, безперечно, одну із видатних позицій. З цим комплексом в'яжуться золоті сторінки нашого національно-культурного відродження в XVI ст. після хвилевого занепаду, що притьмарив велич галицької волості Ярослава Осьмомисла і Данила. Іменами Шашкевича, Франка, Стефаника, Кобилянської, Черемшини пишається всеукраїнська скарбниця

літератури. Героїчна і тяжка боротьба, яку від XIV ст. вели західноукраїнські народні маси з польсько-угорським феодалізмом, з абсолютизмом Габсбургів, невіддільна від вікової боротьби всієї України за свободу і суверенність. Друге національно-культурне відродження Західної України в XIX ст., незважаючи на штучні кордони, утворені гнобителями, було окрилене постійним прагненням до інтеграції з "золотобережною" Україною, як говорив М. Устиянович, до злиття всіх розчахнених ворогом українських територій в одному національному організмі.

Все це, в надрах народу, по обох берегах Збруча — давно освідомлене. Державне возз'єднання — це результат етнічної, культурної і історичної о дно ли тості нашого національного масиву від Попраду по Донець.

Але, якщо будьякі аномалії місництва, провінційного партикуляризму і сепаратизму, в основі чужі і неприродні нашому народові, то зате — уперто, по кертиччиному, по езуїтськи-підступно, плекала і плекає їх "провідна" верства Західної України. Породило їх косне і закостеніле рутенство, зараз після 1772 р. в затхлому, клерикально-бюрократичному підсонні габ-сбурзької провінції як своєго рода "галицький месіанізм", як оману нічим невиправданої "величі", "культурної вищості", "вибраності"... Це явище соціального порядку.

Навіть в самій Галичині чи на Закарпатті, кастова система сприяла відчуженню місцевої буржуазії (духівництва, чиновництва, гіршої частини інтелігенції) від народу. Комплекс "месіанізму" цієї буржуазії зміцнили кастові особливості її макаронічної мови, культурної мертвеччини, психології, побуту, ідеології. Вже І. Франко вбачав в цій галицькій "касті вибраних" лише "мізерну карлючку, покриту поганими паростами і грибами ,зате дуже рідкими і дрантивими плодами". Безпересталі нагадував Каменяр цій провінційній "карлючці",

що тільки в Центральній Україні "наша головна сила, головне ядро нашого народу", що "тільки там постали, працювали і працюють найбільші таланти нашої науки, там, а не в Австрії, помимо всіх тисків, виросло найкраще з усього, чим може повели-чатись наша духовна скарбниця"...

Але як могла каста консервативного народо-вецтва, з її клерикальною "командною висотою" залишатися не глухою на ці тези Франка, коли її національна програма, в основі, зумовлялася насамперед міркуваннями конфесійного прозелітизму? "Бути вірним Австрії та католицизмові — значить служити руському (українському) народові" або, як це фор-мулував кардинал Сембратович: "Треба прив'язати українців до католицизму так, щоб вони були готові іти на смерть за нього..." Заповіт навертальної місії, залишений "моїм рутенцям" папою Климентієм VIII (Альдобрадїні), нездійснені мрії Скарги і Рутського, враз із посиленням в кінці XIX ст. агресивності католицизму, були та є і по цей день підвалиною "месіанізму" галицької касти. І. Франко, автор "Католицького панславізму" вбачав у галицькому месіанізмі з такими яскравими конфесійними акцентами ніщо інше як заходи "вбити клин у живе тіло нашого народу", "відділити нас від наших братів за Збручем"...

З повною виразністю бренять "месіаністичні" ноти в політичній програмі західноукраїнської панівної верстви напередодні і підчас 1-ої світової війни, коли вона під чорно-жовтими прапорами клаптикової імперії, як один із її самовідданих "східнотирольських" загонів, збиралась підкоряти Україну для габсбурзь-кого колоніалізму. Україна ввижалась цим новітним конкістадорам цілинним, золотодайним Перу, — "Австрія стане твердою ногою на Україні, в цій житниці Росії і обіпреться на Чорне море" — як писало "Діло" в серпні 1914 р.

Опинившись згодом як знаряддя австро-німець-кого імперіалізму на Україні, західно-українська націоналістична вояччина і її "державні мужі" типу О. Назарука, Л. Цегельського та Ін., пройняті все тим самим невмірущим духом сепаратизму і "месіанізму", не зрозуміли і не могли зрозуміти історичної суті революційних подій. В Центральній Україні вони зразу ж стали на бік контрреволюції, проти народу. Загумінковий галицький "месіанізм" безпорадно метався в полум'ї великої соціальної революції, чужий і ворожий народнім масам та їх боротьбі, пробував рятувати себе невигадливою концепцією "через Львів до Києва" і партикуляризмом окремої буржуазної ЗУНР, трагічно змарнував ідейне піднесення і подвиг патріотичних мас Західної України, одурених своїм політичним проводом і опинився на попелищі як мертвонароджена химера.

Проте, в 30-их рр. "месіаністичні" мрії галицького буржуа відродились, мов Фенікс, в "доктрині українського націоналізму". Насамперед, ці мрії виникали з засновку фашизму, що "народ ніколи не відограє ніякої творчої ролі, а веде його духовна аристократія". Поскільки досвід показав, що така формула саме на Україні вимагає повного заперечення, тож до її здійснення — будьякою ціною — покликаний ніхто інший як лиш кадри західноукраїнського "організованого націоналізму". Вони, як пере-ємники "конкістадорської" романтики" УСС—УГА— УВО, повинні з'явитись на всеукраїнських просторах як ота жадана "творча меньшість", як "державно-творчі варяги". Таким чином, в 1941 р., вже вдруге, звичайно, з гаслами соборництва" (на ділі — загумін-кового "месіанізму") вирушили на схід у хвості вторгнення всі ті, хто почував у собі снагу "до творчого насильства".

"Ми поводилися на Україні так як британці поводились в Індії, Бурмі і в інших колоніях", — щиросердечно свідчить один із "конкістадорів", які в загонах "Похідніх сотень ОУН" збирались "прищепляти націоналістичну ідею" на Україні, "ошляхотнювати

знеосіблений субстрат мас"... Сповнені безмежною пихою, жорстокі і підступні, здійсняли ці "культур-трегери" свій "наказ історії", викликаючи серед широких мас населення лиш огиду і презирство як "німецькі водовози", "сенегали". Значно пізніше, соромливо звітує один із учасників цієї експедиції: "Ми побачили на власні очі, що народні маси України, своїм політичним овидом, мудрістю, шириною думки, ніяк не надаються до ролі смердів, голоти..." (Л. Шанковський: "Історія похідних сотень").

Одначе, не всі націоналістичні аргонавти, що плили по всеукраїнське золоте руно, схильні до само-критицизму. Більшість з них уважає свою "місію" ще далеко не скінченою. Себе вони називають "прусаками Сходу", "з породи керманичів". Немов кіп-лінгівські колонізатори і вони, мовляв, "несли ярмо білої людини" чи "надлюдини", "мандрували із шматком заліза по Україні", "серед сірої, безобличної маси"... їхня "місія" ландскнехтів і гітлерівських посіпак була просто — "священна".

Маємо діло, як видно, з тією "різноманітною купою людей", як характеризував І. Франко найбільш войовниче рутенське "прусацтво Сходу", у яких "спільною підставою до акції є хіба спільна ненависть до свого рідного, спільна невіра у зріст народа, погоня за особистою кар'єрою, дволичність і безхарактерність". Залишили вони, ці "прусаки Сходу", чад згарищ, могили помордованих невинних людей, не-стерту криваву пляму. Недаремно інструкція ОУН з червня 1941 р., заповідала: "Наша влада повинна бути страшною. Союзник (гітлерівці — н. пр.) повинен побачити наші організаційні таланти та зрозуміти наочну користь, яку може мати з нашої діяльності..."

Так лапідарно з'ясована "місія" була либонь з лишком виповнена.

Бідолашні карлики, одержимі манією величі, не перевелися і після війни. Комплекс місницького "месіанізму", дарма що затушкований все тими самими соборницькими гаслами", в практиці, виявляє себе неменьш яскраво ніж всі інші питоменності еміграційної психопатології. Нащадки "мізерної карлючки" — гегемон еміграційної "провідної верстви", провінційна "еліта" наполегливо плекає традиції все того самого, рутенського "післанийцтва" зокрема насиченого розжевреним до білого конфесійним фанатизмом. Звідси — плекання яскравого сепаратизму дивоглядної мови-волапюку, наполегливе підтримування особливостей побуту, культури, психіки, леліяння "святощів" (з тенденцією видавати їх за загальнонаціональні), традиційних форм громадської роботи, моралі і етики, своєрідної "ієрархії цінностей". Цей комплекс "месіанізму" є мабуть одним із найбільш цинічних варіантів фашистської "теорії активної мень-шості", він є одверто антиукраїнський.

Але, що ж? Все це приречене бути лиш анахронізмом. Немає нині ні Східної, ні Західної України. Немає ні Великої, ні Малої України. Є одна, єдина Україна, один великий український народ.

Месіанізми всяких "тирольців" чи "прусаків Сходу", дарма що на них спочила увага "провидіння" чи інших, більш земних авторитетів, належать давно до дивоглядів історичного паноптікума.

Австрофільство польської панівної верстви в XIX ст. як і орієнтація польського націоналізму на центральні держави підчас 1-ої світової війни були переважно проблемою стратегії, а не ідеології. Царизм і монархія Габсбургів, які спирались на різнонаціо-нальну аристократію, були польським магнатам ближчі ніж шовіністична юнкерська Прусія чи Бісмарків "рейх" з його пангерманістичними тенденціями.

Зате германофільство західноукраїнської буржуазії було одним із традиційних і емоційних елементів її ідеології. Мабуть, лише в цьому ідеологія рутенства не була копією польського первовзору. Від Рилла до Сембратовича, від барона Яхимовича до барона Василька, від Ангеловича до Петрушевича, західноукраїнська "провідна" верства була вірною служкою "Бастілії народів". її чорно-жовтий лоялізм переходив у лакейський сервілізм, її становище вірнопідданих "ти-рольців Сходу" не виправдували ніякі міркування політичної стратегії, бо, кінець кінців, — як зауважує Леся Українка в листі до О. Кобилянської (ЗО. 12. 1902), — цих "цісарсько-королівських патріотичних рутенців австрійське правительство ні за що має"... дарма що, за Франком, вони "згиналися в три погибелі, побачивши ц. к. урядника..."

Отож, ще в 1918 р., коли жалюгідний кінець всіх монархій був очевидний, західноукраїнська "провідна" верства "стояла якнайвірніше біля цісаря і держави" (за заявою К. Левицького і М. Василька). Депутат парламенту і пізніший голова уряду ЗУНР, Є. Петру-шевич запевнював Карла I в квітні 1918 р.: "Ми ніколи не прагнули викликати революцію серед народу, навпаки, наш народ завжди вірно стояв на сторожі інтересів держави, а образ нашого імператора є для нас як і завжди священний і зоря Габсбурзької династії світить ясно на нашому небосхилі..."

Навіть в останніх тижнях перед розвалом Австро-Угорщини, як свідчить Л. Цегельський у своїх споминах, західноукраїнському "проводові" ввижалася "своя галицько-українська держава під дахом— австрійської монархії... для наших державнотворчих замислів здавалося нам безпечнішим держатися покищо цісаря Карла. В тому самому напрямі працював і архикнязь Вільгельм (Василь Вишиваний), що був у сердечних відносинах з Карлом і з нами стояв у тому самому порозумінні..." Л. Цегельський твердить теж, що "Українські

Січові стрільці мали в часі коло 1 листопада 1918 р. свій план державного замаху, а саме проголосити архи князя Вільгельм а диктатором — королем галицько-української держави..."

(Західноукраїнська вояччина, як відомо, вже влітку 1918 р., приготовляла для ВільгельМа Габсбурга значно ширше поле діяльності: вона хотіла посадити його на трон "короля України"...)

І подумати, що всі ці "династичні ПлаНи" снувалися в добі, коли навколо "вірних синів Габсбурзької зорі" палахкотіла велика соціальна революція і народні маси своєю нестримною волею перевертали трони та "священні образи" всіх царів і імператорів!..

Германофільство української панівної верстви поглиблювалося вміру розвитку агресивних планів пангерманізму. Ще в 1854 р., один із співробітників міністра Бетмана Гольвега, барон Х. Бунзен, намовляв Прусію "кинути свій меч на вагу" і, кори стаючи сь труднощами Росії підчас Кримської війни, реалізувати політику загарбництва на Сході Європи. В 1888 р. проекти "ампутації значних територій Росії", "анексії всіх просторів аж по Урал" і ін., поновив публіцист Гартман. Він навіть передбачував створення "Київського королівства" між Прутом і Дніпром під опікою Німеччини, попереджуючи тим обіцянки А. Ро-зенберга, що годував "тирольців Сходу" грушками на вербі — "українською державою від Львова аж до Саратова..."

Українська реакція, і не лише в Галичині, з багатьох причин, бачила в зростаючій агресивності пангерманізму небувалі перспективи для себе. Концепція української буржуазної держави, як васала австро-німецького імперіалізму, за своїм соціальним змістом наскрізь реакційного, цілковито відповідала інтересам панівної верстви України.

Наступ пангерманізму гарантував, як захоплено вигукуватиме Д. Донцов, "Ідеальні передумовини" для здійснення найсокровенніших мрій української буржуазії в усіх її прошарках.

Насамперед, для неї було ясно, що царизм, у добі імперіалізму, на останньому етапі своего розкладу, не може приборкати сил назріваючої революції. З другого боку, економічна і національна політика царизму, зміцняючи напівколоніальне становище України та спираючись на шовіністичну, великодержавницьку російську буржуазію, ігнорувала дедалі більше українську, "національно-свідому" буржуазію. Отже, програма "спасибі і за те, що дають" вже не задовольняла українську буржуазію. Вона годувала себе ілюзіями, що ставши "союзником" пангерманізму, визволиться з під гегемонії сильнішого економічно конкурента — російської, польської і ін. буржуазій, здобуде монополістичне становище на Україні, а одночасно втихомирить "гайдамацтво" зрадикалізованих народніх мас, які для неї були такі ж загрозливі як і для самодержавства.

Крім того, для галицьких "месіаністів" серед української буржуазії агресія германізму відкривала нові можливості для католизації Сходу, виходячи з засновків того ж Донцова, що "аж до упадку Польщі вс? українці були католиками" (!!), а "православна церква не пустила міцних коріннів в душу українців" ("Укр. державна думка і Європа", 1918).

Тож не дивно, що в переддень 1-ОЇ СВІТОВОЇ війни, В. Липинський, один із ідеологів української реакції, в сподіванні "Київського королівства", що постане внаслідок розгрому царської Росії у війни, готує вже і кандидатів на "володарів": пруського прінца йоахіма або одного із синів ерцгерцога Франца-Фердинанда Габсбурга... Проте ці химери українізованого польського поміщика, що жив у координатах

середньовіччя, вражають своєю благопристойністю, якщо порівняти їх з лакейсько-віншувальними телеграмами, які висилали, нпр., з нагоди здобуття Холма німецькою армією, Вільгельмові II, діячі "Союзу Визволення України" і видатні "соціал-демократи" —— В. Дорошенко та С. Меленевський.

Більш реально ніж вожді української буржуазії, що хотіли ярмо царизму на шиї українського народу змінити на таке ж саме ярмо Гогенцоллернів і Габсбур-гів, дивився на справу загарбання України сам пангерманізм: "Аграрна Україна буде прекрасним доповненням розбудованої промисловості Німеччини і Австро-Угорщини" (А. Шмідт). Але химера "Київського королівства", здійснялася, як і всі інші проекти пангерманізму "в поході", в атмосфері, далекій до іділлічної. Дарма що "непереможна славна і могутня німецька армія", — як захекано пророкав В. Дорошенко — "визволить українські краї на схід від Буга з їх серцем — Києвом", героїчний опір українських народних мас окупантам поставив у невідрадне становище і їх і українську "провідну" верству. В. Винниченко меланхолійно стверджував: "Єдине чим держиться наша влада це німецькі імперіалісти. Українські політики їх самі покликали, самі шукали в них захисту від пролетаріату, самі розстрілювали цей пролетаріат, самі задушили шворкою соціальну революцію..."

Колоніальний статус України в 1918 р., дуже далекий від мрій ідеологів "Київського королівства", лаконічно окреслювало німецьке командування в Києві (5. 5. 1918): "влада українського уряду не простягається далі наших багнетів"... Не дивно, що незабаром.

німецько-австрійські окупанти, оточені загравами на-родніх повстань, від ТаращІ до ВерхнєднІпровська, сперлися на більш дійовій силі ніж на фікції українського "республіканського уряду", а саме — на російських поміщицько-буржуазних шарах,

які період "гетьманської державності" вважали етапом до реставрації царизму. "Державність" П. Скоропадського, що згодом займе видатну позицію в націоналістичній міфології, була за свідченням сучасника, "найбільш зненавидженою на Україні", "цирковою бутафорією, в якій урядовці старого режиму як найцинічніше знущалися над ідеєю самостійної України. Українська культура, українська мова зазнавала наймерзеннішої наруги від російського чорносотенства, для якої гетьманат був тільки тактичним маневром у боротьбі за єдину, неподільну Росію..."

Перша спроба німецького імперіалізму перетворити Україну з допомогою української "провідної панівної верстви в колонію типу Кяо-Чао проходила на тлі шибениць і під свист шомполів каральних експедицій та і скінчилася крахом. Народні маси доказали, що їх не можна перетворити в "громаду гелотів"...

Одначе, ця лекція історії нічому не навчила недорікуватого українського буржуа. Зазнавши під опікою багнетів Ейхгорнів і Краусів хоч на мить ілюзорного "щастя влади", він нетерпляче чекатиме, коли німецький імперіалізм, зализавши свої порани, вже в значно "модернішій" формі ніж це було в добі "ліберального" вільгельміанства, тобто з усією жорстокістю захланного хижака, знов простягне свої лабети по "життєві простори, необхідні для німецької нації". З телячим отетерінням вітала західноукраїнська чорна сотня в 1933 р. "прихід нового середньовіччя" — захоплення влади в Німеччині фашизмом. Донцов, маститий "теоретик волюнтаристичного націоналізму" або, простіше кажучи, вивірений зубр германофільства аж упадав: "Адольф Гітлер не дискутує, він творить сакрамент (таїнство)"...

Це була вже не лиш "політична орієнтація, традиційна для української державницької думки", як обхідливо мовить історик О. О г лоб лін. Це було тотальне насичення "української

спільноти новою концепцією життя, новим світоглядом, новою вірою, новою ідеєю". За тим же Донцовом ішлося про "перекування психології українця"...

Така "перебудова української психіки" відбувалася насамперед в ідеологічно-культурній галузі. Дон-цовський "Вісник" — вогнище пропаганди фашизму на Західній Україні, проповідував свій "націоналізм" в дусі догматів людиноненависництва, виплеканих "ідеологами" типу А. Розенберга, редакторами "Штюрме-ра" і політичними виховниками "штурмових батальйонів", що їх "римський крок" викликав у Донцова спазми істеричного захоплення. Цей же "Вісник" годував своїх читачів біографіями Муссоліні і Гітлера, Маккіавелі, пруського генерала Блюхера, расиста Герреса, пруського міністра і царського агента Штейна...

Наука в ліс не йшла. "Декалог українського націоналіста" наснажував "нового українця "такими "заповідями моралі", як, нпр., те, що "не треба числитися з ніякими загальнолюдськими принципами солідарності, справедливості, гуманізму і милосердя" або, що "не треба вагатися перед жодним злочином". Один із істориків "державницької школи" писав чорним по білому: "Навіть, якщо б німці завели на Україні суворий режим колонії, то це матиме, безперечно благодійний, конструктивний вплив на психіку українського народу"... Публікації такого ж "наукового щабля" доказували спасенність впливу германізму на українську культуру, літературу, мистецтво, навіть на фольклор, доводили "німецьке походження" І. Франка і О. Ко-билянської, проповідували "вищість української (?) раси", прославляли "жагу до війни, жагу до влади, жагу до надвлади", популяризуючи вчення предтечі "доби білявої бестії" — Ф. Ніцше.

Нині, один із речників українського неофашизму формулює це явище "глибинної" германізації "нового українства" аж надто

проречисто: "В розрахунках на війну ОУН співпрацювала з німцями, надіючись, що німецько-радянський зуд ар відкриє перед українським народом можливості провести вирішальну боротьбу за державне усамостійнення України"... Дарма що "німці дивились на Україну як на колоніальну територію, по змозі без українського народу або з українцями в ролі рабів. Немає сумніву, що коли б Гітлеру удалося перемогти на Сході, то ця перемога принесла б українському народові фізичне знищення і геносид у розмірах, що правдоподібно (!) перевищував би всі нещастя, які до того часу спадали на Україну..." (М. Прокоп: "Українська справа на тлі підготови до війни 1941-45 рр.").

Чи не зворушливо? Далебі, що так. Похвально, що наш автор, принаймні як той "лях" у прислів'ї, став "розумний після шкоди". Але, либонь не відкрив він нам нічого нового, бо про свої плани перетворити Україну в колонію, а українців у рабів, говорив Гітлер надто чітко далеко перед війною, а підчас війни дек-лярував також недвозначно, що "ця війна ведеться лише за перемогу для німців і тільки німці користатимуть з неї.,." У дні безжурні Аранжуеца тобто ідиллі "українського організованого націоналізму" і гитлеризму, навряд чи були б популярні нинішні погляди М. Прокопа. Це одна із знаменних прикмет української "еліти" розумнішати і "прозрівати" ex posteriori. Але, чи не повинна вона була знати, що ще сто років тому один із численних ідеологів пангерманізму К. Е. Француз вважав "німецьку культуру єдино покликаною до благословенної місії поправлення стану цивілізації на Сході", бо "навіть найбільш убогий думкою німецький селянин расово стоїть вище від освіченого слов'янина". Чи не повинна вона була знати, що Україна, хоча б в очах барона Мумма-Шварценштейна, є "лише хаосом, де всі питання треба вирїшати силою"?

Проте ця сама "еліта", вповні свідома, що з перемогою гітлеризму український народ буде приречений до рабського

буття або до винищення, вибрала ганебну роль попихача. Вона не лиш обдурювала народні маси на Західній Україні пропагандою фашизму і вживала всіх заходів до фашизації світогляду і політичного мислення західноукраїнської громадськості, але, без усякої честі і слави, попленталась за німецьким імперіалізмом. Ця "еліта" формувала "дружини", "легіони" і "дівізії", сунула за військовою і адміністративною махіною вторжника на Україну. Вона разом з ним є відповідальна за всі його злочини супроти українського народу і всіх інших народів, приречених до потали в плані гітлерівського геносиду.

Цієї чорної і ганебної сторінки в історії української провідної верстви не перекреслять спроби творити слабкеньку легенду націоналістичного "резістан-су", звичайно також ex posteriori. Цей "резістанс" був тільки борсанням мавра, що зробив на своїй мерзенній службі своє діло і хлібодавцеві був уже непотрібний. Ніякої історично-істотної ролі в боротьбі українського народу з вторжником він не відіграв, а позначив себе насамперед, як свідчать самі ж його керманичі (І. Михалинюк, В. Кук і ін.) лише "міжгруповою боротьбою за владу, що з інтересами і добром українського народу нічого не мала спільного", лише безцільно тупим винищуванням українського ж населення, яке відмежовувалося від "резістансу" такого типу.

Український "організований націоналізм", як ге-гегемон української "провідної" верстви підчас II-ої світової війни, був до кінця вірним супутником і знаряддям німецького фашизму-імперіалізму, свідомо ставши на шлях зрадництва і банкрутував разом із гитлеризмом на всіх етапах його поразок та загибелі.

Чи могло бути інакше? Атже цей "український інтегральний націоналізм" був лиш гнилим яблучком, що впало з яблуньки фашизму. Д. Андрієвський і інші автори безпорадних спроб "реабілітувати" темні дії

"організованого націоналізму" (а з ним і опортуністичної "провідної" верстви), не в силі заперечити, що "цей націоналізм спирав свою ідеологію головно на італійських і німецьких зразках". Він ніколи не був національним явищем, бо і в практиці був лише наймитом у чужого пана, був агентурою на службі інтересів чужих націй і їх панівних класів.

Германофільство української "провідної" верстви не вигасло в попелищах і руїнах 1945 року. Німеччина реакції, мілітаризму, реванжизму, неонацізму, не поховала мрій про східні простори, "необхідні для життєвих потреб німецької нації". Разом з цими мріями тлітимуть і маріння зрубаної голови української "творчої меньшості", "прусаків Сходу" про те, щоб "вовком кинутись, наллять залізом руки" (Є. Маланюк) на шляху "до брам древньої Софії", яку вони разом із німецьким хижаком плюндрували і плюгавили.

Але навідсіч цій темній силі завжди стоятиме український народ.

Ідеї І міфи, світогляд і політичні концепції формує панівна верства в повній залежності від своїх матеріальних умовин і своєго становища в системі економічно-су спільних відносин в даному історичному моменті.

Революція 1648 р., що змела з України польсько-магнатський феодалізм і дала початок класовій боротьбі на тлі конфлікту між народніми масами і новою козацькою знаттю, поставила перед панівними верствами України проблему нової ідеології. Доктрина "поляка — за національністю, українця — за племенем", висунена в добі Люблинської унії українським панством, спрагненим інкорпорації в Річіпосполитій задля економічних користей, була внаслідок революції анахронізмом. Найбільш прийнятна для неї була б формула куцого автономізму, в опорі на Польщу, з якою "покозачена" українська

і неукраїнська шляхта, за висловом Ю. Немирича, мала б творити "одне тіло єдиної і неподільної Річіпосполітої". Тож концепція Гадяцького договору, що перекреслював всі здобутки всенародньої революції, спихав "велике князівство руське" до ролі польської провінції, постала не з якогось особливого "полонофільства" певної частини козацької знаті, а лише як найбільш дійова, в тих обставинах, концепція захисту її життєвих, економічних інтересів. Творцями її були І. Виговський — власник Остра, Козельця, Ромен, Трипілля, Стайок і безлічі сел та "держав" і Ю. Немирич (людина — до 1657 р. цілковито чужа Україні і ворожа революції), власник величезних латифундій, що сягали до 5 тисяч дворищ враз із Кременчуком, Кобеляками, Омельником, Санд-жарами, Переволочною, Тищенками і ін., навіть В. Липи нським окреслений як жорстокий експлуататор. Залежно від обставин він зміняв і свої релігійні і політичні погляди. Єдиний ринок з Річчюпосполитою, "нашою Матіррю і Обороною", спілка з її магнатською олігархією, з її мілітарним потенціалом, сприяли б приборканню "своєвільного поспільства", що героїчно боролось за демократичний лад, за соціальну і економічну справедливість, за організацію нового, власного ринку. "Вольності", яких Немирич домагався для України, що "поверталась в лоно Річіпосполітої мов блудний син, мов заплакана овечка", стосувалися лише тієї верстви, яка хотіла закріпостити продукційні сили України, володіти "Єгиптом Руським, тим яблучком золотим". Атже ще один ідеолог доби, Симеон Полоцький, повчав народ, що "економічна свобода і рівність гірші ніж неволя і самі закони божі велять ділити людей на панів та їхніх слуг" ("Комедія притчі о блудном сині").

На тлі еволюції суспільного устрою на Україні (з козацько-станової диктатури до кріпосницько-бюрократичного устрою) і перетворення козацької знаті в панівну верству поміщиків та промислових підприємців імперії, формується і ідеологія українського дворянства в XVIII ст. Як і в попередньому столітті,

ідеали панівної верстви — егоїстичні, спрямовані виключно на забезпечення станових інтересів: від постулатів зрівнання в правах "чинов малоросійського шляхетства с великоросійським" аж до привілею безмитної торгівлі горілкою... Як каже О. Єфименко: "Привілейована верства українського суспільства, перейнявши від російських вчителів чи французьких гувернерів слова "націоналізм", "патріотизм", зв'язувала з цими термінами не мову чи своєрідну культуру, а тільки думку про свої станові прерогативи".

Буржуазна західноукраїнська республіка, що постала в 1918 р., як результат національно-визвольної боротьби народніх мас, під кермою своєї панівної верстви, зложеної з економічно найсильніших прошарків суспільної структури Галичини, була військовополіційною диктатурою цих прошарків. За свідченням її співтворця, Л. Цегельського, ця диктатура з неймовірною жорстокістю приборкувала всякі спроби народу до волевиявлення і до реалізації його соціальних домагань.

Націоналістична "еліта діаспори", що вийшла з кастової системи тієї ж панівної верстви Західної України (духовенства, чиновництва, дрібно міщанства), забрала із собою на чужину свої задавнені "ідеали" і "програми". Але ж нова історична обстановка, нові економічні і суспільні фактори, що впливають і на психологічно-побутові та світоглядові особливості всякої еміграції, примусили "еліту" дещо переорганізувати своє "ідеологічне" озброєння. Рештки української буржуазії, з розгромом її мрій в 1945 р., наполегливо взялися до перебудови своєї системи міфів. Ідеологію "жахливих спрощувачів" треба було оперти на більш гнучких, більш спекулятивних, а тому й спасенних засновках. Треба було, всякою ціною, відкрити нову "істину".

Один із основників філософської течії прагматизму (В. Джеме) вважає, нпр., що "єдиним критерієм істини е те, що

краще всього працює на нас, що веде нас, краще всього підходить до життя і є можливе до поєднання з нашим досвідом". Далі твердить він, що "всі наші теорії — інструментальні тобто всі вони є розумовим способом пристосування до дійсності"...

Чи не природно, що хоч би таке поставлення проблеми відкривало величезні перспективи для буржуа — доробкевича "діаспори". "Терпимий і демократичний" прагматизм не проголошує ніяких догматів, ніяких критеріїв. Він дозволяє, за Джемсом, "кожній людині мати власну істину", "торгувати істинами". Хіба ж це не знахідка для українського "дійового націоналізму", що в своїй істоті є нічим іншим як постійним торгуванням істинами? Зокрема такими, що їх мірилом є "їх корисність", їх "практичне пристосування" (Дьюї).

Щоправда, західноукраїнська каста займалась філософією либонь завжди в порядку "данини порока чесноті", за Рошфуко. Але, тим не меньше, зв'язки українського націоналізму після війни з прагматизмом— помітні і знаменні. Вони розкривають повністю його відірваність від рідного грунту, його сутню залежність від світа проблем і ідей, що з українською культурною самобутністю і державною суверенннністю не мають нічого спільного, свідчать про його принципову облудність і порочність, про його спекулятивність і мімікризм.

Про буваючи в орбіті післявоєнного західного світу, недобитки колись панівної на Україні верстви зокрема їх "інтелектуальна верхівка", зрозуміла, що давніші її позиції, ясно вказуючі на джерела, її компрометують і вимагають принаймні сповидної "ревізії". Досвід, згідно з теорією інструменталізму, добре засвоєною діячами "еліти", повинен оцінюватись "діалектично" — в аспекті "розумного пристосування істини до кожночасної дійсності". Це дуже важливе, по-скільки "український дійовий націоналізм" як ідеологія провідної

частини "діаспори" діє нині вже не в вузькому маштабі провінції, а на тлі широкої панорами реакційних сил, а з них кожна, від своєго знаряддя, вимагає гетерогенної формули "пристосування". Ринки політичної кон'юнктури в періоді "холодної війни", нотують бо іноді і акції "українського дійового націоналізму", правда, невисокої вартості.

Таким чином, стаємо, після війни, свідками деяких метаморфоз. "Провідна верства" т. зв. політичної еміграції, міняє шкуру. Вона повертається "обличчям до реалітетів", проголошує "боротьбу з конформізмом, фетишизмом" тощо, теревенить про "еволюцію українського націоналізму", проповідує "плюралізм", "гуманізм", "боротьбу за прогрес", засуджує "примітивізм донцовщини", "тоталітаризм", жадає "омо-ральнення", "демократизації" націоналізму, ба, пишається своїм "соціалізмом" і — страшно вимовити — навіть "респектує всі реалітети сучасної України"... Слухаючи осьтаких солов'їних співів різних "Сучасних У країн", "Сучасностей", "Українських самостійників", "Вільних У країн", і т. п., можна було б подумати, що ця "інтелектуальна верхівка", принаймні, відмежовується від своєго неславного минулого, визначеного комплексом Каїна — тієї "творчої меньшості", "воїнів зпід знаку архистратига Михаїла" і т. п., які полишили на Україні сопух дерманських могил, жидачинських тортур, чад братовбивства і ненависті, кривавий слід кондотьєрів і катів.

Але, скільки б не говорили речники колись панівної верстви на Україні про "еволюцію" її ідеології, з чималою похватністю пристосовуючись до всіх змінених обставин, істота "українського дійового націоналізму" залишається незмінною. На перший погляд здається, що залежно від економічного і суспільного становища різних прошарків в структурі українського зарубіжжя, існує диференціація, окреслена не стільки розбіжністю "ідеалів" як засобів тактики. Але, і католицький прозелітизм і "ліберальний позитивізм" і

неприховане мрякобісся і "теж — соціалізм", "теж — прогресизм", "традиціоналізм" і "народництво", все це є лиш видозміни однієї породи, амальгама з різного мотлоху наоспіх позичених ідейок, "робочих теорій", що правлять за "світогляд і політичну платформу нового українства". Знаменник цих видозмін є один — егоїзм шарів, претендуючих ще й досі на монополію ідейного і політичного проводу нації.

Ось, нпр., Донцов геїЗМуш, який проповідував боротьбу з релігією в школах (1910), твердив, що "до упадку Польщі майже всі українці були католиками" (1918), нині, як "ревнитель православ'я" (з текстами з євангелія та творів теософів Штейнера І Блаваць-кої, "з хрестом проти диявола" та з "традиціями київо-печерських мучеників") знов вибирається організувати "конструктивний бандитизм" проти "проклятого соціалізму" і для "цілковитого стертя з лиця землі Росії" (?!), закликає плекати все той самий "орден лицарів комбативного духа" — типу катів з Бабиного Яру.

Але і "ліберал" І. Лисяк-Рудницький переконаний, що "тільки активна меньшість веде націю". Л. Білас, (що декларує себе "істориком, який є слугою лиш одного пана-правди"), констатує, що хоч територіа-лізм" (концепція В. Липинського приєднання до "дер-жавнотворчої праці" польських поміщиків на Україні) не здійснився, "але це не значить, що він перекреслений на всі часи". Для цього "слуги правди", як бачимо, реституція Браніцьких і Потоцьких в їх статусі паразитів на тілі українського народу належить цілковито до "категорій логічного мислення". Зате ж "поняття соціальної боротьби" він зараховує до "сфери містики". Його "пан-правда", як видно, цілком виразного походження.

Ідучи за вимогами доби, "еволюціонізуючий" націоналізм, звичайно, роздирає шати за деколонізацію Азії і Африки і при цій нагоді пристьобує і себе до визвольних рухів колоніальних

народів. Але, одночасно йому "трудно не погодитись з думкою, що державне усамостійнення країн Південної і Середньої Америки почалось на сто років за скоро"... Є. Врецьона — цей самий речник такого своєрідного "антиколоніа-лізму" уважає, м. ін., що колоніальна адміністрація і католицькі місіонери для "сірої народної маси" в Африці були більше благодійні ніж національна суверенність, а що ж до цієї суверенності, то вона не є ажніяк результатом національно-визвольних рухів африканських народів, а явищем цілком випадковим, від волі цих народів незалежним...

Нічого дивного, що в зв'язку з такими поглядами всі новоявлені "прагматисти" прославляють тюремника Анголи Салазара або оспівують "оборонців" Дієн-бьєн-фу, тварюк у людській подобі з відділів "пара" в Алжирі, співчувають диктаторам типу Бат-тіста і іншим подібним "мужам провидіння" — гнобителям підкорених народів і власних трудящих. Нічого дивного, що у таких "прагматистів" найдеться спільна мова і з гене рал іссімусом Чан-Кай-Ші і з мадярськими баронами, що мріють про "Велику Угорщину" (із Словаччиною та Закарпаттям), з реставраторами "Наддунайської монархії" на чолі з "приятелем України" — Отто Габсбургом, з Іспанськими Бурбонами, що снують плани "хрестоносного походу" на Схід, з польськими князями-"обновителями ягай-лонської ідеї" та з усіми, найрізноманітнішими осередками інтернаціонального мрякобісся і реакції.

У шаті невинного ягнятка проквиляють ці "прагматисти" про свої "симпатії до єврейського народу, що поніс такі жертви в часі гітлерівського геносиду". Але вони ж, без усякого сорому, вважають "служінням українському народові" (!) діяльність тих людей, що їх "формально можна було б визначити як квіслін-гів, бо вони займали адміністративні посади у німців і ангажувалися в громадській та культурній праці..." Засуджуючи, очевидно, гітлеризм, "прагматисти" рюмсають над тим, "що фатальні

помилки німецького командування (а не героїчна боротьба народів СРСР! — н, пр.) були причиною неуспіху всієї кампанії, яка могла б змінити карту Сходу Європи"(!). Логічно,— на тлі такого щирого жалю за "невикористаними можливостями", співдія з німецьким вторжником і окупантом, зокрема як "збройний чин" усяких "нахтігалів", "ро-ландів" і "українських дівізій", здійснюваний на українській землі і проти свого ж народу, зазнає дедалі од-вертішої глорифікації і стає "національною легендою". Не злічити, при тому, всіх лірично-слинявих "гуманістів", "християн-миролюбців", яким мариться третя світова війна і які Цілком згідні з тим, щоб "дві третини української території були знищені атомною бомбою, аби лиш на одній третині заіснувала українська національна держава..."

Така казуїстика чи "діалектика українського по-літикума в діаспорі", незалежно від функцій, які має виповнити, походить з простої причини. Рештки української дрібної буржуазії не в силі переступити тих меж мислення, які зумовляє їх соціальна істота. Буржуа, навіть, коли він принаймні декларативно хоче пристосувати свою ідеологію до умов нової дійсності, завжди необачно приходить до тих самих завдань І концепцій, з якими він виходив на захист інтересів своего класу.

Борсання банкрота, давно свідомого своєї поразки, з усім його невдало маскованим обскурантизмом і опортунізмом, це —— український неофашизм. Це остання видозміна ідеології агонізуючої української "провідної" верстви, що опинилась в заулку суперечностей, на тлі закономірного історичного розвитку. Це те саме, тільки пристосоване до "духа часу", вчення про те, "як треба бути звіриною, де не можна бути людиною", "щоб виконувати владу над народом". Це ідеологія останньої когорти української реакції, в якій поєдналась і притаманна їй завжди провінційна закостенілість і сервілістична здібність до пристосування; це ідеологія гаснучого світу, свідомого своєї приреченості, а тому й торгуючого наоспіх

"істинами" тобто такими "істинами, які є тим, чим ми хочемо, щоб вони були". Практичне пристосування неофашизму, як і фашизму, це — "всякий шлях, що веде до нашої мети, є добрий, незважаючи на те, що інші це називатимуть підлістю". На такий шлях приходить неминуче всяка сила, відчужена від головного напряму розвитку людської спільності.

Націоналізм — як ідеологія епілогу, присмеркової фази української панівної верстви, вражає безприкладною убогістю своїх потуг становити собою хоча б якийсь "ерзац" філософської, світоглядової чи політичної системи. Як продукт "мізерної карлючки" — галицької чи нол о читальної і клерикальної "еліти" чи випадкових ренегатів, давно позбавлених будь-якого зв'язку з рідним грунтом, цей "націоналізм", самозрозуміло, не міг бути нічим іншим ,як напохват перелицьованою копією чужих шаблонів. Один із горе-ідеологів цього "націоналізму", Д. Андрієвський, в 1930 р. стверджує це такою маккіавелістичною заявою: "Нині Італія єдина країна, яка може мати активну і позитивну політику супроти України... Отже маємо перти (!) в той бік з усієї пари... Тимчасом не треба виявляти назовні нашу зв'язаність з фашизмом... рівнож треба уважати, щоб нашою близькістю до фашизму не відвернути від нас Велику Україну... Всі ці застереження мають силу на певний час, але пізніше ми маємо рішуче здекларуватись..."

Є. Онацький, довголітній експонент фашизму на українському грунті і agens in rebus ОУН у Римі аж за-хекувався від своєго лакейського о божеств лювання фашизму як "універсальної доктрини" та його "дуче", що заповідав експанзію на Схід як ціль "мирного імперіалізму духа". Цей же Онацький, аж з ах листуючись від ентузіазму з нагоди заяв солідарності німецьких "штальгельмістів" з фашизмом, рекомендує своїм однодумцям: "Мусоліні цікаві ті нові українські сили, що можуть виникнути з боротьби за перебудову Європи.

Наше завдання — поширення фашистівської Ідеології, Цикл фашизму для внутрішньої потреби закінчився, починається другий — фашизму у світовому розгоні. .. Муссоліні закінчив свою останню промову в Мілані многозначними словами: "весь фашизм прислужиться більшому щастю всієї Європи..." І до решти збаранівши від надміру пієтизму до своего "дуче", Є. Онацький проповідує: "Фашистські ідеї самі переходять в загальну європейську свідомість внаслідок бажання наслідувати фашизм... Нам конче треба мати книжку, присвячену фашизмові в зв'язку з українською проблемою..." ("У вічному місті"). Поради ретельного пропагандиста не пішли намарно. "Через Аддіс-Абебу до Києва" — горлав Д. Донцов у той час, коли "мирний експансіоніст імперіалізму духа" — Муссоліні бомбардував безборонні оселі Абісинії, а його "легіони" вирізували їх населення...

Українська "провідна" верства в 30-их рр. оперла свій "націоналізм" на фашизмі "як реальній політиці", за Онацьким, навіть не відпекуючись, (як дораджував Андрієвський), своего щільного зв'язку з ним. Фашистський журнал "Антиєвропа" в 1930 р., пишаючись осягами "революційного" фашизму, поряд з гітлерівцями, "штальгельмівцями" в Німеччині, "гейм-верівцями" в Австрії, кемалістами в Туреччині, лап-півцями в Фінляндії, називає і українських націоналістів. ..

Гегемон західноукраїнської панівної верстви з цілковитою одвертістю ставить себе до послуг як загін рабів, обернених у "ксенойкос" (наймані загони) фашизму. Недаремно, та ж "Антиєвропа" (XII, 1930) мріяла: "Україна — забороло Заходу проти слов'янського світу... Як би скоріше прийшов час, коли давня столиця Східної Європи (Київ — н. пр.) поєднається із старшою своєю сестрою, столицею Західної Європи і всієї Європи" (Римом — н. пр.).

Хижацька доктрина фашизму і гітлеризму, для про буркання всіх темних інстинктів печерної людини як свою "позитивну" програму висувала гасло "Анти-європи", повстання чорного середньовіччя проти Європи Джордано Бруно і Галілея, Європи Відродження і гуманізму, Європи демократизму і соціалізму. Війна, геносид, колоніалізм, закабалення "народів-плебеїв", з одночасним закріпощенням трудящих мас власного народу, цей основний зміст "Антиєвропи" гітлерів І муссоліні, був дошкою рятунку для українських "ксе-нойкос". Не здатні створити хоч приблизно позитивну програму, вони, як і їх натхненники, всі рештки своєї вигасаючої енергії спрямовують на заперечення. Як для фашизму і гітлеризму, так і для українського націоналізму, альфа і омега його істоти це, — мовляв Є. Маланюк, — "чужее різати життя"...

"Велике відродження нації, — авторитетно заявляє один із безпорадних неуків — "ідеологів" націоналістичної дурійки, — полягає на ненависті до чужого, на боротьбі з розкладовими і ворожими силами — демолібералізмом, драгоманівщиною, всеслов'янством, космополітизмом і соціалізмом..." Як знаємо, проти тих самих "розкладових сил", навіть із цією самою термінологією, мобілізував і фашизм і гітлеризм свої розбійницькі дівізії "Антиєвропи". Недаремно той же Є. Онацький, в листі до Є. Коновальця (1930), обурюється з приводу причислення українців до "великої слов'янської родини" в якомусь необачно виданому бюлетені ОУН. "Це — зайве, — пише цей ОУНівський "комендаторе", — в латинському світі нема що про наше "слов'янство" згадувати, бо ми, фактично, ідемо проти слов'ян, а це — наш козир в Італії..."

Із клінічного стану психопатології ("чужеє різати життя") як і з раціоналізму юд, ренегатів і яничар виростає увесь комплекс "проти" українського націоналізму (нині — неофашизму). Антислов'янство його давньої дати: воно підняте ще "тирольцями сходу" в 1848 р. як прапор західноукраїнської

"провідної" верстви барона Яхимовича та Венедикта Левицького. Комплекс "Антиросії" — пізнішого походження: його наголошує "українська державницька думка" дедалі наполегливіше, в міру того, як австрофільська, галицька "провідна" верства стає політичним гегемоном всеукраїнської панівної верстви. Атжеж не могло бути носієм "Антиросії" козацьке і поміщицьке дворянство XVIII—XIX ст., з тієї простої причини, що його спорадична опозиція проти імперії Романових пояснювалась не національними, а економічно-соціальними міркуваннями. З хвилиною, коли українську панівну верству зрівняно в її станових привілеях з імперською, її інтереси і тим самим — ідеологія, дуже добре вживалися з програмою "самодержавства, православ'я і народності" Миколи І. Та й в пізніших часах, ніяких основ до "русофобства" не могло бути, нпр., ні у яскравого представника імперського чиновництва — О. Стороженка, ні у речників української буржуазії — Харитоненка, Чикаленка чи Семиренка, ні у П. Скоропадського, обдарованого всіми благами царизму. Одначе, після першої революції 1905 р., коли ідеї великих соціальних перетворень, втілені в рухові народніх мас, стали реальною примарою для всієї європейської реакції, а особливо після переможної Жовтневої революції, коли ці ж ідеї стали дійсністю Радянського Союзу, жупел "Антиросії" перетворився у найактуальнішу концепцію всякої "реальної політики" агресивного Заходу. Його поставили на порядок дня пангерманські експансіоністи, польсько-шляхетський консерватизм-шовінізм і католицький прозелітизм. В зв'язку з тим і українська "провідна" верства, завжди вірна своїм ідеологічно-політичним натхненникам, зміцнила, за І. Лисяком-Рудницьким, "своє антиросійське вістря".

Ми знаємо, наскільки сутнє нашій "панівній" верстві всяке кон'юнктурне "концепціонерство". На наших очах, недобитки української "провідної" верстви кожної хвилини найдуть ідиллічну спільну мову із своїм російським відповідником, якщо

тільки їхні життєві інтереси якоюсь мірою сходяться. Таке ж саме кон'юнктурне (дарма що возведене в "догмат"!) "русофобство" чи комплекс "Антиросії" є лише зайвим причинком до виявлення духовної порожнечі і епігонської істоти нашої, колись панівної верстви.

Українська націоналістична "доктрина Антиро-сії" годується як міфологічна Надія з рук західноєвропейської реакційної Химери. Під впливом сло-в'яноненависників історичної школи Мішле, Ранке і Трейчке і польської школи істориків-консерватистів Шуйського, Ашкеназі і ін., неминуче постає така ж "державницька школа" українських фальсифікаторів історії. Не встигне польський католицький шовініст і месіаніст Я. Кухаржевський випустити в світ свій бревіар сходоненависництва з шарлатанським шельмуванням всього, що слов'янське, російське, українське, радикальне, "схизматицьке" ("Від білого царату до червоного") як його ж бездарним плагіатом з'являється донцовщина. Не встигнуть німецькі чи італійські слов'яножери розпочати свою безуспішну кампанію проти Достоєвського, Толстого, "цих духовних батьків більшовизму", як онацькі і маланюки, із безсилою люттю нікчемних пігмеїв, проголошують і собі "війну" проти російських класиків. Запінені і осатанілі, на спілку з наоспіх українізованими єзуїтами (типу Карашевича-Токаржевського), з польськими і угорськими шовіністами-великодержавниками, з випадковими "світочами" сумнівної вартості, з істерично-о скаженіли ми пост-гітлерівськими реванжистами, з найрізношерстною тічкою мрякобісів, викопують вони зап лісні лі реляції усяких Штаденів, ФлетчерІв і Кюстінів, хапаються Чаадаєвих, Соловйових і Роза-нових та, як єзуїти Поссевін або Скарга в XVII ст., проголошують "похід з хрестом проти диявола", роз-добарюють про свою "одвічну місію загнання російської потвори в степи Азії"...

В цих заклинаннях шаманів, в цьому белькоті біснуватих, вже нема ні крихти чогось, що нагадувало б Україну, нехай і в її дивоглядному аспекті. Це не про Україну ідеться, а про якусь "Антиросію", покру-ча і "гибрида, нікчемного каліку, що ненавидить всіх і вся, що запльовує своєю жовчю все живе, молоде і творче, аби лише, як істерично репетує Донцов,

"нарешті стерти з лиця землі Москву" (?). Забуваючи навіть про свою звичну фразеологію, про свою "національну містику", бачать ті оскуділі духом людці лише "Пошехонію" (?!), лише "слизького спрута Сходу", лише "москалів", яких навіть ново явлений націоналістичний poeta seraphicus — В. Барка уважає "дикі-шіми від монголів, якщо вони організовані в політичний механізм, як нація! (!)".

Можна було б на цьому феномені, що належить до клінічного обстеження, не спинятися. Поуз усі намагання його експонентів та їхніх натхненників, безглуздість його надто очевидна. Нині, навіть проміт-кіші діячі неофашизму, самозрозуміло, з усім їм притаманним "прагматичним" лицемір'ям, пробують затушкувати комплекс "Антиросії" як один із країв-угольних каменів їхньої "визвольної доктрини".

Але, по суті, комплекс "Антиросії" логічно таки входить як складова частина в "ідеологію" недобитків української "провідної" верстви. Як для запопадливого лакея фашизму Онацького "антислов'янство" було "нашим козирем", так таким же "козирем" невигадливих еміграційних "ксенойкос" в їхньому накладанні з реакцією всього світу існує комплекс "антиросіянства". Яка мета, яка праоснова цього антислов'янського жупелу?

А кого ж не надить марганець і вугілля України, нафта Азербайджану і Караганди, малахіт Уралу, золото Верхоянського хребта, мідь Казакстану? Кого не надять ці

величезні простори, резервуари незлічених земних скарбів, праці мас і ринки?

Здавен-давна, з затаєним віддихом, стежить Захід, (не Захід Петрарки, Ліонарда, Ньютона і Ейнштейна, а Захід Гастінгса, маршала Ліоте, Сесіля Род-са, Бісмарка, Аденауера) за могутнінням "велетня, що здивує світ" — слов'янської сім'ї народів, з їх ядром — українським, російським і білоруським народами, що з подиву гідною силою і витривалістю, мов той казковий Микула Селянинович, розпростали плечі, натруджені віковим ярмом і аж до зір, в космічні велепростори підняли свої ОЧІ. . .

З гадячою люттю, з заздрощами і тривогою, дивиться на це гаснучий світ, мобілізуючи всі рештки своїх сил "на захист свободи і цивілізації" чи, як це було недавно, "на будову нового ладу Європи", "на славу імперіалізму духа" — з його димарями Освєн-цімів і Майданків, з його Дерманями І Ордадурами.

Яке йому діло до того, що мільйони українського народу, пам'ятного 1917 року, з підневольної маси стали не лише суверенним, державним народом, але одним із стійких гарантів свободи і незалежності багатьох інших народів, призначених ще так недавно західними "визволителями" до поголовного знищення? Яке діло йому до українського народу, що з часів сивої давнини, пліч-о-пліч, ішов крізь історію із своїми сусідами — братами, 90-мільйоновим російським народом і 9-мільйоновим білоруським народом, разом з ними будував державне життя, боровся за свободу і краще майбутнє, відстоював рубежі своєї вітчизни, колонізував неозорі простори, творив духовні цінно щі, надихані одним прагненням правди, добра, людяності і справедливості? ..

Звичайно, колонізаторам, що розстрілювали індійців, що відрубували руки і ноги конголезцям, що несли, вогнем і мечем, свій "тягар білої людини" нема до того діла.

Немає до того діла і українській "провідній" верстві та її недобиткам. Поздовж століттів вони діяли всупереч духові нашої історії, всупереч геополіти чним ум овинам нашої країни, всупереч інтересам і прагненням нашого народу. Єдиною потіхою для них може бути тільки те, що в їхньому зрадництві і ренегатстві, в їхній т. зв. реальній політиці, вони ніколи не відзначалися розумом. Як одвічні "мерценарії", "ксе-нойкос" були вони завжди тяглом чужих сил, їхнім допоміжним загоном. А нагородою їм було те, що їх завжди пошивано в дурні.

хш

Простори, що відкрились для нових творчих сил на Україні внаслідок революції, нова дійсність, постала завдяки великим економічно-соціальним перетворенням в добі Жовтня, неминуче ведуть до загибання ідеологічних форм минулого. В нових матеріальних передумовинах їх існування неістотне. Про це дуже добре знають І ті, що під небом далекої чужини намагаються воскресити ті форми.

"Кладовище, де красуються монументи живих покійників, де все спорожніло, непросвітлюване живою мислею"; "музей живих недавно мрій, зваг і порив-нань" — так елегійно малює картину духовного чав'я-діння "еліти" один із її речників ("Листи до приятелів", Нью-Йорк, 1962).

Але такий стан хиріння серед "кропиви І будяків", пророкований Т. Шевченком гаснучому світові українських владущих, ніяк не вкладається в плани зарубіжного українського неофашизму та гальванізуючих його сил

міжнародної реакції. Атже ж ідеться про те, щоб "не переставало битись серце авангарду нації (!)", того націоналістичного гегемону, що має претенсії "перейняти ввесь національний організм у своє власне майбутнє" (!). (Ю. Бойко, "На великій магістралі").

Агонізуючій "провідній" верстві приходить з допомогою все той самий прагматизм, який "готовий спинитись на чому завгодно, не гербує і містичним досвідом, якщо тільки він матиме практичні наслідки" (В. Джеме).

"Містичний досвід" українського неофашизму звичайно, не цікавить його іноземних протекторів. Цей аспект усієї проблеми призначений виключно для внутрішнього вжитку, бо, як патетично каже Д. Донцов, — "не поможуть нам голосіння за самостійну І соборну, коли не будемо вкладати в нашу ідею ясних ідей, спертих на нашій прадавній містиці"; "містика нерозривно злучена з нашою національною політикою"; "все починається від містики", — пояснює той же невтомний винахідник нових трюків гальванізації "елітарного" цвинтарища. Не відстають і інші. "Треба ввести духа в нашу дійсність" (М. Шлемкевич), "реалізувати вічну божу істину", "здійсняти історичну місію" (!) (І. Лисяк-Рудницький), "покликатись на славу, честь і оборону батьківщини" (О. Оглоблін), "плекати традиції вічного Києва", "стягу войовничої України", "легенди святого Андрія Первозванного" і т. п.

Така ось магія псевдопатріотичних словес, арсенал вдосталь втертої "національної містики" один із давен-давна відомих засобів, вживаних панівною верствою до забезпечення своєго монопольного становища на "політичне і духовне провідництво нації". На чужині, таке черевомовлення необхідне ватажкам "політикума діаспори", щоб чаклувати довірливі "низи", аби запобігти, як це висловлює один із заклопотаних

ватажків, "розривові між нашою провідною верствою і масами". ..

Ще в 1569 р., князі Вишневецький, Острожський, Корецький, Сангушко і ін., творили опозицію велико-панства проти унії України з Польщею і Литвою. Вони теж покликались на "честь і оборону вітчизни", на свою "вірність грецькому благочестію і руській нації". Але, як лише сильніший, польський гегемон загрозив їм конфіскацією маєтків, опозиційні настрої тих сує-словів проминули і вони та їхні роди скоріше ніж за півстоліття опинилися не лише в таборі попольщених І покатоличених ренегатів, але в перших лавах найлютіших ворогів українського народу.

В XVII ст., таку ж "містику" в високо поетичних формах, плекали видатні діячі козацької знаті і вищого духовенства, як, нпр., А. Кисіль, І. Виговський, Ю. Немирич (талановиті оратори в пишному, гонго-ристичному стилі), Й. Тукальський, Л. Баранович,

П. Тетеря, І. Самойлович. Але це не перешкодило їм невгавно поширювати своє землеволодіння, монополізувати в своїх руках тодішню промисловість України, нещадно покріпачу вати і експлуатувати народні маси, а врешті, з цілковитою погордою до "матки — отчизни козакоукраїнської" і з повним запереченням риторики своїх урочистих присяг та патріотичних декларацій, торгувати цією ж вітчизною з ким лише пощастило.

В новітній добі ми є свідками ще більш цинічної девалюації цієї "національної містики". За недостачею власної, автентичної героїстичної легенди, речники "введення духа в нашу дійсність" наполегливо фабрикують цілу систему "святощів національної містики" з допомогою галерії "державних мужів, вождів нації", які, в свою чергу і свій час, оперували такою ж словесною магією як і їх попередники в минулому, тільки на те, щоб іти

їхніми слідами в торгуванні вітчизною і в обдурюванні мас. Бо ж, яку позицію в "національній містиці" може становити, нпр., С. Петлюра, ця невдала карикатура Виговського? Навіть його близькі співробітники уважають С. Петлюру лише знаряддям польсько-магнатського коло-налізму, що не лише віддав Західну Україну актом суцільної зради в лабети займанця, але і в Східній Україні свідомо помагав до реставрації польського феодалізму, "виконуючи тільки те, що було в інтересах не України, а Польщі" (О. Доценко: "Літопис української революції").

Недавно опубліковані записки П. Мілюкова, російського великодержавника, що жив у Києві в 1918 р., доповнюють надто відому характеристику П. Скоропадського, введеного як і С. Петлюра в святці "національної містики". В той час, коли цей царський генерал і великий землевласник, що, крім прізвища, з Україною нічого спільного не мав, пишався своєю наоспіх сфабрикованою "містикою" циркової бутафорії під охороною німецьких багнетів, П. Мілюков, поспіль із німецьким урядом розпоряджався мабутнім України за своєю вподобою, проектуючи повну реставрацію "єдиної, неділимої". Щоправда, овіяний "національною містикою", П. Скоропадський попередив ці задуми Мілюкова, підписуючи акт федерації з центром російської контрреволюції...

До почту таких самих "носіїв національної містики" належить і сіра, нічим, крім своєї політичної хиткості і постійного служіння чужим панам і їх інтересам, невизначна особистість австрійського прапорщика Є. Коновальця або ще сіріша особистість загумінкового "кроля з червонуватими очицями і тремтячими руками", дегенеративного С. Б а н д е р и. Обидвох вирізняє з юрби пересічностей хіба тільки однакова їхня садистична жорстокість, якою вони надихали свої "осадні корпуси", "похідні сотні" та "служби безпеки", пам'ятні безборонному населенню України.

Не інакше виглядає і "політика", що нею, за Донцов им, "керує містика мов керманич стерном", реалізована неофашизмом після війни, в закамарках спасенної діаспори.

Вся "національна містика" такого типу це мотлох дешевої піротехніки, густо по барвлений пишною фразеологією, призначений до дбайливого камуфляжу дійсності. Із справжніми святощами і ідеалами українського народу вона не має нічого спільного. До прапорів Б. Хмельницького, вкритих славою перемог всенародної революції 1648 р. ,ніяк не приєднати Ви-говського або Немирича. Легенди Коліївщини і Тур-баїв, повстання Чернігівського полку, "Козаччини" 1855 р., Кармелюка і Олійничука, Вакулинчука і Ма-тюшенка, революції 1905 р., Арсеналу і Перекопу — це живі легенди, бо вони оперті на дійсності боротьби, на крові, на подвигу і на жертві, на правді народа, вони глибоко ввійшли у свідомість народу і житимуть з покоління в покоління. їх не треба плекати штучною бомбастикою. Без "містичного досвіду", в серці народному живе І діє любов до своєї землі, до її славного минулого, до її непідмальованих, а справжніх героїв.

А гучні словеса про "вічний Київ", "премудрість над Дніпром", "архистратига Михаїла", "славу і честь батьківщини" та т. п., це лише блюзнірська лелітка всякої іншої "правди", лише не народної, лише не української. Кого і навіщо обдурюють ці "містики"? Чиїми "святощами", чиїми "гордощами", чиєю "честю" свідчаться вони, на ділі? Чи не більш доречно саме їм, говорити не про містику древнього, золотоверхого Києва, а про "містику", нпр., каролінців, які мчали, як це оспівав М. Р. Рільке, по золотих ланах України, щоб її вогнем та мечем загарбати? Або про "містику" чорних кабінетів Прусії і Австро-Угорщини, де здавен кувались плани агресії по лінії Київ— Севастополь— Багдад? Або про "містику" уланських полків РадзівілІв та ГЙлсудських, що вирушали в 1920 р. на Київ, щоб реставрувати історичну Річ посполиту хижацьких "королевенят", та ще й "від

моря до моря"? Або про "містику" Бабиного Яру та Іванової Долини, як кривавих етапів німецького походу на схід, що завбачав ажніяк не "містичне" перетворення України в колонію рабів? ..

Надто відома українському народові ця "містика". Це не "премудрість над Дніпром", з леліяна віками запеклої боротьби, великого ідейного горіння кращих синів нашого народу, незламної волі до самобутності і суверенності, сукупність ідеалів, що з покоління в покоління наснажували народні маси. Це "містика" того "золотого яблучка", плодоносної України, по яку тягнулись захланні руки загарбників, ласих приєднати нашу землю, "мов овечку заблукану до нероздільного тіла Річі посполитої", або як "королівство Київське" під берлом Габсбургів вчинити ще одним сирівцевим додатком до імперії "найясніших панів", або, врешті, перетворити на чорноземну латифундію гітлерівських сатрапів...

Так, це "містика" віковічної жаги до загарбання, грабунку, визиску, гніту і потали. Це "містика" тевтонських вандалів, ягайлонських конкістадорів, бельгійських банкірів, англійських королів нафти і сталі. Цю "містику" хочуть видати за свою "ідеологи" українського націоналізму і неофашизму. Не в імлисто-поетичних околах існує ця "містика", а на землі, завжди прозоро пов'язана із шкурними інтересами української панівної верстви. Це — комплекс Каїна по відношенні до українського народу. За "ясними ідеями, опертими на прадавній нашій містиці" проглядає чітка і єдина мета: закабалити український народ, обернути його в "етнічний субстрат", у "череду півскотів". Недаремно ж ярий пропагатор таких "ясних ідей", Д. Донцов, признається, що йому в 1918 р., "польські та російські поміщики були близькі по духу".,.

Проект Виговського і Немирича — "велике князівство руське", передбачав перетворення революційної України в

провінцію Річіпосполітої, з навстіж відчиненими дверима для польського феодалізму і католицької навертальної місії. Це — зразок, що залишається класичним. Годована химерами "містики" загарбництва і колоніалізму, українська "провідна" верства іншого зразку не могла видумати, бо всі зразки України, "визволеної" нею як ландскнехтом іноземних сил, логічно вели б до України, окупованої чужими арміями, до України, обкарнаної, як і згадане "велике князівство" чи "українська народна республіка" з 1920 р., до 2-3 областей, до України як простору, підкореного політичному і економічному всевладді сторонніх сюзеренів, до України як мілітарно-поліційної одиниці в імперіально-колоніальній системі будьякого західного протектора, де всі "ясні ідеї, сперті на правдавній містиці" служили б єдиній меті — як найефективнішого утримання українського народу на рівні "громади ге лотів", етнографічного "народця" або — як це показало недавнє минуле, — людської маси, призначеної на суцільне винищення.

"Національна політика" українського неофашизму, що випливає з такого "містичного досвіду" — це не лише обман і шарлатанство. Це — одверта зрада своєї вітчизни і своего народу.

Народні маси, — як герой історії, як "вічний революціонер", ажніяк не сліпа, не невідуча, випадкова "стихія". Динаміка народних мас залежить від об'єктивних законів розвитку історії, які, в свою чергу, зумовлені основним економічним законом даної доби і даної суспільної формації. Ідеї, що двигають масами, не падають з неба. Керманичів мас не вибирає "провидіння". Основна правда буття нашого народу — ідеал політичної суверенності, самобутності національної культури і соціальної справедливості, визначалась народом і його організуючими силами одночасно із нашою формацією як національної спільності. Але не завжди нашому народові вдавалось іти до своєї мети прямими шляхами, оминаючи

манівці, провалля. Суспільна свідомість народних мас не завжди поспівала за змінами у продукційних відносинах, не завжди маси були зрілі до творчої ініціативи, не завжди вміли висунути зпоміж себе відданих їм керманичів, які були б не лише здатні вести народ до перемоги, але, що найважливіше — забезпечувати результати цієї перемоги. Не завжди був вільний наш народ від впливу сторонніх чинників, чужих йому соціально і ідейно.

А проте, навіть і в своїх помилках та поразках, народні маси України були морально незрівняно вищі від своїх експлуататорів, що називали себе "національним проводом". Вищі вони були через те, що завжди стояли віч на віч не з міфами, чи правдою як предметом прагматичних торгів, а з правдою своєго буття як відображенням об'єктивної дійсності. В цю правду вкладав наш народ не "містику", а революційний постулат докорінної зміни своєго становища тобто — своєї неволі і недолі, своєго безперспективного стану як аморфної маси, своєї дійсності, в якій покірно і без ремствування наказували йому тривати чужі і свої владущі. Формація ідеології народних мас, як теоретичного вислову їх інтересів, завдань і цілей, це дуже складний, не завжди прямолінійний, часто — суперечливий процес, що починається з нуртування імлистих і розрізнено-безсистемних "настроїв", а завершується чіткими узагальненнями (ідеями) і перетворенням їх у дійсність. Ось тоді і висуваються народні маси як передова, революційна сила епохи і відкривають простір для дальшого, всебічного розвитку суспільної формації.

То ж, якщо ідеологія не є ажніяк продуктом суб'єктивістичної довільності, так і історія не є "хаосом випадковостей і можливостей", наслідком дії "містичних сил" або "провіденційних особистостей". Аналіз матеріальних відносин в кожночасній історичній обстановці дозволяє нам не лише збагнути всі зави лини історичного шляху нашого народу,

найти причини успіху чи невдачі його дій, видобути із спо-видної по верховності явищ і подій їх глибоку закономірність. Матеріальна зумовленість динаміки класових сил, що діяли на протязі нашої історії, дозволяє нам визначувати дійсний зміст її тенденцій, вартість кожної соціальної сили, як прогресивної чи реакційної, на тлі безупинного розвитку нашої нації.

На цьому грунті порівняймо дві сили, дві правди, які діяли в історії України, завжди в антагоністичному співвідношенні: одна — "правда прадідів великих", в різній шаті, на протязч віків, була спрямована лише на утверждення егоїстичної і опортуністичної "провідної" верстви, а її ідеологія була завжди апологією такого становища, яке цій верстві було найвигідні-ше. З другого боку, бачимо цілком безкорисливе втілення великої соціальної, народної правди в рухах мас. Розвиток продукційних сил стає імпульсом їх дії, висуває до все більшої і якісно нової та творчої ролі фактор їх суспільної свідомості, перетворює маси в силу майбутнього. Чи не наші народні маси підняли

І оновили затоптане і забуте Слово, нашу національну культуру в ХУ-ХУІ ст.? Чи не одностайний порив мас зламав і спинив експансію феодального Заходу? Чи не українські народні маси, завжди із свідомістю своєї "правди нової", побудованої за зразком Г. Сковороди — "всемірного гражданина" на етиці активного альтруїзму і мрії про "нову вільну сім'ю" всіх людей, де пануватиме братерська рівність "роботящих рук", вели нерівну боротьбу з деспотизмом і темрявою? Чи не народні маси, після величезних жертв і героїчних подвигів, завершили цю боротьбу повною перемогою і визволенням у революцію 1917 року?

Один із ідеологів і діячів української буржуазії, В. Винниченко, розглядаючи причини поразки своєго класу в 1917-21 рр., приходить до таких висновків: "Національне

визволення українців неподільно зв'язане із соціальним. Якщо з вами працюючі маси, ви — непереможні. Сила нашої нації в силі працюючих класів, українська державність може бути лише державністю працюючих. Коли такої державності не схочемо, не матимемо ніякої. Історія хотіла перевірити, чи ви (українська буржуазія, — н. пр.) зрозуміли її науку. Виявилось, що ні: ви розщепили свою зброю на дві половини — соціальну і національну, вибрали останню і почали боротися проти соціальної. Через те ви зразу одірвалися від своїх працюючих мас і були вщерть розбиті" ("Відродження нації", II).

В основному, В. Винниченко правильно визначував ідеологію українських народніх мас, що їх вела до боротьби і перемоги. Але він робив логічну помилку: поскільки, за його ж визначенням, національне визволення неподільно зв'язане на Україні з соціальним або, інакше кажучи, національна боротьба є на Україні лише одним із висловів соціальної, класової боротьби, то тим самим "національна зброя" української буржуазії, як категорія позбавлена опори в дійсності, як категорія чисто суб'єктивістична, була нічим іншим як сукупністю інтересів, завдань і прагнень тієї ж буржуаз її, а в ніякому разі не цілої нації. В. Винниченко жадав від своєго класу неможливого — самозради його власних, життєвих інтересів. Українська панівна верства не зрадила цих інтересів. Прикриваючись "національною ідеєю" вона солідарно і послідовно виступала проти працюючих мас, проти народу. Причина її поразки не в її "ідеологічній зброї" (що була міфом), а в приреченості її як сили минулого, як класу, що відходив з історичного кону.

Ідеологічна формація українських панівних верств довершувалась протягом віків. Немає ніякого сумніву, що, працюючи в плані формації української буржуазної нації, деякі прошарки наших "верхів" або витворювані ними ідеї, зокрема в галузі національної культури, мали, на свій час, прогресивне

значення. На певних етапах і деякі інститути феодалізму і гасла національно буржуазної революції і "просвітянство" в XIX ст., співдіяли в напрямку полегшення розвитку суспільства. Ми надаємо значення цінностів національної культури багатьом позиціям нашої літератури, образотворчості і т. п. незалежно від їх класового змісту. Не заперечуємо позитивної ваги культурно-освітньої діяльності таких яскравих феодалів і теократіє, як хоча б К. Острожський, М. Смотрицький, П. Могила, Ф. Прокопович, С. Яворський, або вкладу в українську історіографію дворянських істориків як П. Симоновський, Г. Полетика, А. Шафонсьий і ін. В неменьщій мірі важлива діяльність в галузі архитекту-ри (для витворення, нпр., стилю козацького, українського барокко, чи рококо) гетьманів І. Самойловича чи К. Розумовського або в галузі українського вокально-хорового мистецтва меценатів Іллінського, Д. Трощинського...

Але, в загальному, панівна верства, маючи на оці звичайно, насамперед забезпечення своїх економічно-соціальних інтересів, а що лиш потім, для власної розваги, проблеми національної культури, гальмувала розвиток української нації. Навіть в тих періодах, коли ця верства була зацікавлена в прискореній формації украиської буржуазної нації, класовий інтерес мав для неї первинну вагу. Національна держава, національна культура, для цієї верстви це були лише засоби до як найдійовішого вдержання народних мас ("смердів", "чорних людей", "поспільства") в покорі, в темряві і в сліпому послуху, бо якже інакше можна було б їх експлуатувати? Тож феодали XII ст., недаремно проповідують догмат "ність власті аще от бога" або "властей придержащем да повинуйтеся". В 1665 р. і Иоанікій Галятовський видає свій "Ключ разуміння", в якому як найвищу мораль для народа, як "ціль життя і обов'язок простої людини" пропонує "працю на хосен панства і духовенства". Цілком зрозуміло, що панівні суспільні шари, хоч і "благочестивої грецької віри" і "україномалоросійської нації",

виявлені своєго часу Іваном Вишенським як паразитарні, хотіли накинути нації свою власну ідеологію як "національно-державний ідеал". Навіть такий патріот і праведний народолюбець як Г. Сковорода, хоч і досконало розумів істоту "стада свиного", "рабів наживи", "сборища обезьян філософских" — сучасного йому великопанства Гетьманщини, не міг поробити радикальніших висновків своєї критики суспільства. М. Драгоманов правильно вказував на те, що "національно-державний ідеал" української панівной верстви і в XIX ст. не міг ніколи переступити меж консерватизму. Класова підоснова є з такою ж силою виразна в кріпосницько-хуторянській ідеології П. Куліша, що заперечував потребу будьякої господарської модернізації України як і в проповідях Клима Смолятича чи в "похвалах катівському ремеслу" поета XVIII ст. Климентія.

І український неофашизм XX ст. є тільки результатом нагромадження кількісних змін в ідеології української панівної верстви, останньою, "модерною" спробою парафрази "морального вчення" Галятовського. Це є ідеологія недобитків колись панівної західноукраїнської верстви (духівництва, чиновництва, дрібно міщанства, куркульства), які, на грунті США, Канади і деінде, перетворені в "шукальників статусу", "менеджерів" великих страхувальних товариств чи в касту промітких доробкевичів, бачать реставрацію своєго володіння на Україні в доктрині поярмлення "творчою меньшістю" українського народа, в рамах української буржуазної нації і держави. Осьтак, формула "від містики до політики", ще один зайвий раз, при докладнішому аналізі, звучить з усією чіткістю: "від економіки до політики".

А проте, незважаючи на наполегливість своїх зусиль, панівні верстви, які колись існували на Україні або їх фрагменти на чужині, не здолали стати рушійною силою нашої історії. Вони, за Винниченком, були, кінець кінців, внаслідок своєї ідейної

порожнечі вщент розбиті. Подвиг і труд українських мас і їх передових сил не пішов намарно.

В буремних роках революції, на базі нового, радянського ладу, утвореного Жовтнем, відбувався процес перетворення української буржуазної нації в націю соціалістичну. Нині, в рамах суверенності української радянської держави існує єдина, безкласова, монолітна українська соціалістична нація, як здійснення заповітних мрій героїчних поколінь нашого народу.

Автор відомої "Пересторогн" (початок XVII ст.) стилем людини, що здрігається від гніву, змальовував егоїзм української панівної верстви свого часу: ".. ліо-томкове княжат руских, світа сего красотами уведе-ниє, а науками не виучениї, впали в великое лакомство коло панованья і великую хтивость взяли... очі собі лупали о панства, один у другого видираючи, а на помочь собі сусідів пограничних приводячи, яко венгров, поляков, литву..." Ще яскравіше характеризував цю "провідну" верству І. Вишенський: ".. .не ваші милості ли алчних оголодніваєте, жаждними чините бідних под-даних... християн наданих лупите, самі ся перекорм-люєте, труд і пот кревавий слуго вин своїх, лежачи і седючи, пожираєте... лупите, обнажаете, мучите, томите, самі як ідоли... а біднії п одданії ден і ноч на вас трудят..."

Становище експлуататорів неминуче пов'язане з комплексом відчуженості, що, як відгомін феодалізму, притаманний "провідній" верстві України в XIX-XX ст., і зокрема чітко зазвучить у її "націоналізмі". Як з амбразур своїх замчищ гордовито споглядав феодал на своїх підданих, а з балконів своїх Сокиринців, Мосі-вок, Лютеньок — поміщик і "україиофіл" Шевченкової доби, так і "властеалчні", за Сковородою, "носії дер-жавнотворчої місії" сучасного неофашизму існують поза дійсністю, поза народом, поза рідним грунтом, їхня "Україна", як і їхніх прадідів, "великих" своїм "лакомством коло панування",

як і Україна П. Куліша чи В. Липинського, це Україна суцільної абстракції. Такою самою абстракцією була Колхіда чи золото-дайна Голконда, чи врешті і наші "Дикі поля" для всякого рода колонізаторів і конкістадорів. Покоління української "провідної" верстви жили на Україні, кори стал и з її земних благ і, "лакомі панованья", витворювали навіть "національно-державні ідеали", але все буття України і її народу Ішло поуз них. Вони, як Куліш, воліли вважати цей народ "проблематичним поняттям" або як Липинський "охлосом", що ніколи не буде здібний до державного буття. А тим-часом, поза кругозором "вибраної" верстви, відбувалось явище, в історії майже безпрецедентне: сам народ, цей "безрідний сирота", як називала його в 60-их рр. мин. ст. львівська "Мета", став ковалем своєї долі і своего майбутнього, сам, "без письменних людей", як казав товарищ І. Франка — О. Данилюк, взявся скинути ярмо темних століть і стати нарешті "прологом" нової доби в історії України. "Без письменних людей" наш народ став до бою за волю Із найбільшою в свій час військовою силою на Сході Європи — феодальною Польщею !І переміг її. Власними силами він боровся з олігархією своєї знаті і з царським абсолютизмом та з магнатською Габсбур-щиною. Подвигом і трудом своїм він перетривав у невпинній боротьбі за свободу І суверенність та вийшов з неї переможцем. "Без письменних людей", без "провідної" верстви, тичинівський чабан став "отаманом" та відстояв свою правду "наименьшего брата" в найгероїчніших зусиллях, своїми ж грудьми, як колись у старовину — червоними щитами Святослава та Володимира, заслонивши шлях на Україну ворожим навалам.

Так, висловлюючись в подвигу і труді мас, ідея стає силою.

Ідеологам дворянської, магнатської, буржуазної України уявлялась наша батьківщина сонливою, патріархальною провінцією з романтичними хуторами і вітряками, з ідиллічними гречкосіями і чумаками, з маріонетковими ліричними Оксанами,

на тлі старовинного гоголівського краєвиду. Із злорадністю яничар-каїйів, що ненавидять свій рідний край і свій народ, дивились націоналістичні міфотворці на Україну як на незмінне Дике Поле, де "споконвіку мідно лики й люд, державою ту землю непосівши, безсило грузне у важкій ріллі безкрилим тілом раб, а не господар"... І, як висновок з того: похід фашистівських "крицевих фаланг", які цю "віічию землю", "терен, що не діждавсь приходу Риму" (!) обернуть в зразкову колонію моторизованих Атіл Заходу...

Яке ж було здивування цих хуторянських казкарів і квазімодо українського фашизму, для яких Україна була "гноїщем азійським", "гайдамацьким хаосом", "бранкою-повією" (!), коли вони віч-на-віч зустрілись з Україною новою, з Україною, що творилась, зростала і формувалась без них — цих письменних людей", без цієї "когорти вибраних"! З Україною грандіозних перетворень і зрушень, з Україною — не іконопису, міфів і казок, а з Україною труду і величі, "вищого серця", за яким тужив Сковорода, з Україною мужньої і героїчної доби Жовтня.

Дійсністю першорядної ваги стала суцільна ліквідація поняття України як відсталої, аграрної країни і перетворення її в могутню індустріальну одиницю. Дійсністю — докорінна зміна українського краєвиду і формація матеріальної культури нової України як результату планового використання всіх її природних багатств і можливостей.

Невпізнано змінилась і суспільна свідомість дав-ної "степової Еллади". Відбулась інтеграція всіх наших етнічних фрагментів, штучно леліяних в попередніх добах, в одну українську соціалістичну націю. Ця інтеграція, в якій несуттєвими стали покутуючі ще лише під небом чужини місницькі комплекси "волиняків", "лемків", "надцніпрянців" і "наддні-стрянців", була можлива лиш на тлі інтеграції всієї української землі, лиш на тлі

епохального акту возз'єднання всіх українських територій, включно з геополітично і історично приналежним до України Кримом.

Населенню цього величезного простору присвоєно свідомість великого і творчого народу, наснажено його національною гордістю, не декларативною, не штучно навіюваною гучним псевдопатріотизмом, а гартованою в вогні і в бурі суворої доби, грізного народного іспиту. Патріотизм радянських українців— це не облуда святох і "патріотів за печею", а могутнє чуття великої родини, світогляд мужніх людей труду, самопосвяти і творчості. Цим патріотизмом окрилена і нова культура України післяжовтневої доби, що в кожній своїй галузі відзначу є блискучі звершення, єднаючи для творчості все нові і нові сили нації, визволені революцією.

Нині, замість України, яку "не визнавали", яку поневіряли як синонім глухої периферії, як об'єкт торгу, як безобличну "річ проміжну", існує, росте і діє Радянська Україна, як рівно рядна на всіх міжнародних форумах могутня і суверенна держава.

Український народ це народ в повному розгоні своєї динаміки, це нація, яка невгавно іде вперед, яка знає куди вона іде і до чого вона прагне. Вона утверджує і розгортає той напрям, що виріс із нашого минулого, що зумовлений закономірним розвитком нашої історії і природним становищем нашої розлогої країни. Кожний день насичує наш народ міццю і силою, а їх джерела — в монолітній єдності, ідейній і соціальній нашого народу, в ідеях Великого Жовтня, цієї межевої дати в історії людства.

Де ж, на тлі цього нестримного походу нашого народу як співтворця великої соціальної революції і першого в Історії світу союзу соціалістичних націй і держав, становище людиноненависницької, анахронічної, анти суспільної і

антинаціональної "доктрини націоналізму"? Який грунт на Україні для неофашизму — цього рецидиву безплідного мрякобісся, ганебного закріпачення людського вільного духа, цього останнього зойку гаснучого світу?

Ще лиш в закапелках чужини, на песій службі у чужого пана, в середовищах, які в житті нашого народу були глухими до всього живого і творчого, блимає мізерна свічечка міфів і фетишів колись, — під опікою могутнішого пана, — такої бундючної панівної верстви на Україні.

Квадрига історії промчала над нею. Як безплідний бур'ян, як сухе бодяччя полягла під колесами цієї квадриги "провідна" верства України, враз із своєю лицемірною "правдою прадідів великих", із своєю "національною містикою", що допомогала їй торгувати вітчизною на протязі віків і закріпощува-ти український трудовий народ.

Не підведеться вже ніколи бодяччя. Під високим, синім небом, вільні від зіноваті і кукіля, колосяться, хвилюються і золотіють неозорі лани України.

Річка не повертається ніколи всп'ять. Не суджено повернутись і тим суспільним силам, що безславно зійшли з кону історії.